
Heroi guixolenc a la Guerra del Francès

**EL
CAPITÀ
NARCÍS
MASSANAS
(1786 - 1811)**

Gerard Bussot

COL·LECCIÓ: ESTUDIS GUIXOLENCES

Gerard Bussot i Liñón va néixer a Sant Feliu de Guíxols l'any 1957. Delineant de professió, treballa a l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro.

És afeccionat a la investigació d'història local.

Actualment prepara un treball sobre el fet musical a Sant Feliu.

EL CAPITÀ
NARCÍS MASSANAS
(1786 - 1811)

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
Servei de Publicacions i d'Arxiu

Edita: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols
Servei de Publicacions i d'Arxiu

Impremta: Matas, Impressor - c/ Hospital, 5
Cassà de la Selva

Dipòsit legal: GI-590-89

I.S.B.N.: 84-505-8476-0

Dibuix portada: Salas (Historia Militar de España)

PRÒLEG

Els estudis històrics sobre la Guerra del Francès a les comarques gironines s'han vist, sempre, un xic arraconats per l'abundant quantitat de publicacions que s'han dedicat als setges de la Ciutat de Girona en 1808 i 1809. Bo i això, cal considerar que una bona part d'aquestes publicacions han tingut un caire de crònica general —més o menys emfàtica— dels fets que s'anaren succeint en la defensa de la Ciutat. S'ha tret molt partit d'unes fonts tan importants com el «DIARIO DE GERONA» que es publicà del 20 de juliol de 1808 fins al 10 de desembre de 1809, el dia de la capitulació de la Ciutat, de les memòries que deixaren escrites Fra Manuel Cúndaro, l'enginyer Minali, Blas de Fournàs, Pérez Claras i altres testimonis que visqueren —en un camp o en l'altre— l'epopeia gironina. Ha mancat, potser, l'ambició d'aprofundir els estudis treballant sobre materials d'arxius i documentació original.

Aquesta feina era relativament senzilla fins la segona meitat del segle passat quan encara en conservaven íntegres els materials documentals de les Junes que s'ocuparen de la defensa de la Ciutat i podien trobar-se, encara, testimonis de persones que sobrevisqueren els desastres de la guerra.

De fet, el que més va interessar en aquells temps va ser la reiteració dels episodis heroics —moltes vegades en prosa i algunes vegades en vers— i es varen deixar de banda molts aspectes monogràfics que podien tenir tant d'interès com les cròniques dels combats. D'aquesta afirmació, potser una mica massa crítica, poden lliurar-se'n els estudis mèdics i sanitaris dels metges Viader i Nieto Samaniego i, també, les vàries i apassionades obres laudatòries o enverinades que s'escrigueren sobre la figura singular del General Álvarez de Castro.

Posteriorment, els treballs de Carles Rahola, Fernando Ahumada, Emili Grahit, Girbal i altres, iniciaren els estudis monogràfics que tingueren una bona continuació amb les publicacions aparegudes quan es commemorà el 150è. Aniversari dels Setges (Batlle i Prats, Mateu i Llopis, Noguer Musqueras, Pla i Cargol, etc.).

En l'actualitat, bo i que sembla que l'interès per aquella època s'hagi vist superat per altres moments de la nostra Història, algunes publicacions (De Puig, Alberch i altres) han aportat estudis monogràfics de veritable interès. Queden, però, molts temes a tractar: biogràfics, socials, econòmics, militars, corporatius i, alguns, ben concrets i de darre-ra hora com el de les banderes dels cossos defensors de la Ciutat que es troben retingudes sense cap justificació a la Cambra Legislativa francesa.

És per tot el que portem escrit que, quan el guixolenc Gerard Busot i Liñón em va comunicar que preparava un treball sobre el Capità Massanas, del primer Terç de Miquelets de Girona, fill de Sant Feliu de Guíxols, afusellat pels francesos a Pont de Molins, vaig tenir una gran satisfacció. Una satisfacció per dos motius: primer, perquè em plau moltíssim que un jove investigador que treballa seriosament sobre materials autèntics furgant en els arxius amb l'afany de trobar dades noves i inèdites, hagi triat un tema que honora la Història de la seva Ciutat; i, segonament, perquè el seu estudi afegirà un contingut «comarcal» al coneixement de la Guerra del Francès confirmant el criteri que tenim ja que la lluita contra Napoleó no es va limitar a la gesta gironina sinó que varen ser totes les nostres comarques les que mantingueren la lluita en refús dels invasors.

Precisament, sobre Sant Feliu de Guíxols, fa uns anys que l'eminent historiador naval Martínez Valverde em deia que en els estudis que s'havien fet sobre la Guerra del Francès a Catalunya s'havia ignorat sistemàticament el paper importantíssim que tingueren els vaixells, armats en cors, de la vila guixolenc.

I jo hi afegeixo, al que deia Martínez Valverde, que també s'ha ignorat per part de molts historiadors dels Setges de Girona, la gran col·laboració que oferiren al servei d'Artilleria els mariners guixolencs. Se'ls ha presentat com a bons auxiliars de les peces quan, en realitat, foren els més acreditats artillers al servei de la defensa de la Plaça.

I, en un altre ordre de caire logístic, ha mancat un estudi seriós sobre el paper que va representar Sant Feliu de Guíxols —rendides Roses i Palamós— per servir de base d'aprovisionament de municions i que-

viures a la Ciutat assetjada. En realitat, quan el «Cordó umbilical» Sant Feliu-Girona es va trencar, la sort de la resistència gironina va entrar en la crisi final.

Gerard Bussot i Liñón m'ha demanat que prolongués el seu llibre sobre el Capità Massanas. Jo ho faig, modestament, amb el desig de complaure'l; abono totes les seves troballes documentals i aplaudeixo la seva concepció històrica lliure de posicions patrioterres, fidel a la realitat. Però també crec tenir dret a fer-li una petició: que segueixi estudiant el paper important que Sant Feliu de Guíxols va representar en la Guerra del Francès. Li he plantejat qüestions que demanen una resposta. Ell té vida per endavant i un bon sistema de treball per estudiar-les. Aquest és, potser, el missatge més vàlid —i intencionat— d'aquestes ratlles que serviran de Pròleg al seu llibre.

JOAQUIM PLA I DALMAU

INTRODUCCIÓ

Vaig sentir parlar del capità Narcís Massanas quan tan sols era un vailet. La casualitat féu que no gaire lluny d'on reposen els meus avis, al bell cementiri de Mas Pintó, hi hagués estat anys abans enterrat amb els honors que un poble pot oferir, les despulles d'un jove guixolenc afusellat durant la Guerra del Francès.

Recordo que en llegir el senzill epitafi cisellat damunt l'artística làpida, em sentí fortament encuriosit pel seu text:

«La Vila de Sant Feliu de Guíxols / al seu fill l'heroich capità / en Narcís Massanas / fou fusellat pels francesos / en Pont de Molins / lo dia 9 de Juny de l'Any 1811 / y portat á esta sepultura lo dia / 5 de Maig de 1895».

Anys després, i en proposar-me fer un estudi sobre Massanas, vaig conèixer una sèrie d'escrits dedicats a l'insigne capità guixolenc, signats per les plomes més notables dels Setges de Girona. Víctor Balaguer, Carles Rahola, Josep Ma. de Ferrer i Lloret, Emili Gràhit i Pla Cargol dedicaren breus, però elogiosos, articles sobre la participació de Massanas a la defensa de la Ciutat.

«Les gestes de Narcís Massanas són prou conegudes dels que s'han dedicat a l'estudi d'aquella època tan interessant. Però caldria que ara algú completés amb noves dades la seva biografia. La seva vida, la seva tràgica mort sobre tot, bé mereixen ésser recordades». Així ho narrava Carles Rahola, en «El Programa de Sant Feliu» el juliol de 1922.

L'any 1852, l'escriptor Víctor Balaguer va incloure per primera vegada en un assaig intitulat «*Recuerdos de un valiente*», les gestes del guixolenc.

«La muerte de D. Narciso Massanas és una gloria nacional. Yo, pues, he considerado como una obligación procurarme todos los datos y tomar nota de las circunstancias que ha dicha muerte acompañaron, y siento un verdadero orgullo al trasladarlos aquí. Es un obsequio que tributo a la memoria de un héroe. Es un recuerdo que consagro a la inmortalidad de un valiente».

No hi ha dubte, doncs, que la rellevant personalitat del nostre conciutadà inspirà, amb els seus actes heroics, eminents escriptors, publicistes i investigadors. Malgrat tot, mai no s'havia aprofundit en una recerca seriosa per esbrinar quant hi havia de realitat o quant de ficció en la seva biografia.

Avui, però, podem oferir als lectors interessats en el tema, una aproximació a la vida del capità Massanas —amb les seves limitacions— però també amb una escurpolsa objectivitat històrica recolzada per primera vegada amb l'exposició de documents de l'època.

Si així aconseguíssim esclarir diversos aspectes desconeguts de la seva vida, molt ens plaurà d'haver-hi contribuït amb aquesta exposició.

LA GUERRA DEL FRANCÈS

A primers del mes de febrer del 1808 i després que l'exèrcit francès reunís durant els mesos de novembre i desembre de 1807, prop de Perpinyà, regiments d'infanteria de línia, infanteria lleugera, granaders, chasseurs ⁽¹⁾ i artilleria de campanya composta de peces de 4, 8 i 12 lliures, dites «*poids du bolet*» ⁽²⁾, i obusos de 6 polzades al comandament del general Duhesme (Bourgnent 1766-Genappe 1815), aquest adreçà un comunicat al brigadier espanyol Antonio Casano, governador del castell de Figueres el dia 8 de febrer, on li comunicava que tenia ordres d'entrar en territori espanyol amb la seva divisió per la Jonquera, comptant amb una primera avançada de 8.000 homes d'infanteria, 4.000 de cavalleria i l'artilleria corresponent.

El dia 9 de febrer entraren les tropes franceses amb l'avantguarda de la divisió dels Pirineus Orientals. Aquesta es configurava de dues brigades d'infanteria, un regiment de cuirassers i un altre de caçadors, amb un tercer de tropes italianes de cavalleria, acampant prop de Figueres, en els camps de la Creu de la Mà, on successivament s'acostumaren a fer-hi els seus campaments, sense fer cap intent per apoderar-se del castell. No fou fins més tard que el coronel Piat obtingué permís per entrar a Sant Ferran, sota el pretext d'allotjar-hi dos-cents reclutes per tal de tenir-los segurs, i segons altres versions d'allotjar-hi el mateix Napoleó; entraren per la porta principal de la fortalesa, considerada per l'estament militar espanyol l'element defensiu més inexpugnable de penetració a l'Empordà.

El pas dels regiments francesos per les comarques gironines va anar intranquil·litzant la població, que veié impotent com les tropes estrangeres es quedaven a Catalunya en lloc de dirigir-se cap a Portugal, destí final dels exèrcits, i que per sorpresa s'apoderaven de les principals places catalanes i de la resta de l'estat.

«El dia gran de Girona» (19-IX-1809), pintura d'Alvarez Dumont. (Foto J. Pla Dalmau).

La invasió era un fet evident a començaments de l'any 1808 i aleshores s'aixecaren els braços, les forques, els pals i fusells contra els napoleònics, l'exèrcit més modern i poderós que la història no hagués vist mai.

El general Duhesme ocupà Barcelona, mentre que per Figueres passaren entre febrer i març de 1808 més de quinze mil infants i dos mil cavalls, constituint les brigades dels generals Lechi, Milossevich, Goullus i Bertran Bessiers, aquest últim germà del duc d'Istria, Jean Batis-te Bessiers, un dels millors oficials de l'exèrcit i gran amic de Napoleó.

En aquells mesos d'invasió sorgiren pels camps i muntanyes, al crit de «*mort al francès*», els sometents, grups i partides de persones que infligien emboscades a les forces opressores allà on menys ho esperaven, atacant preferentment els combois de municions i queviures. Els Clarós, Gay, Rovira, Barris, etc., amb els seus atrevits cops de mà, feriren l'orgull de «*l'armée*» que, en paraules dels seus generals, prendre Espanya no seria pas més difícil que «prendre son petit déjeuneur» ⁽³⁾.

Duhesme va comprendre aviat que per poder assegurar les municions i tots els transports, a més de dominar el castell de Figueres, havia de conquerir la ciutat de Girona, que es constituïria en el lloc clau per assegurar-se les comunicacions terrestres amb França. El 20 de juny de 1808, prop de cinc mil cinc-cents soldats francesos arribaren a Girona, que aleshores governava Julián Bolívar amb tres-cents soldats del regiment d'Ultònia i alguns artillers.

El primer atac dels napoleònics fou refusat, gràcies a la població, que en prengué consciència i agafà les armes. Després d'un enfrontament nocturn, Duhesme es retirà cap a Barcelona amb set-cents baixes i la pèrdua d'una bandera de regiment. El general havia estat ferit en el seu orgull i expressà amb fanfarroneria que tornaria altra vegada a Girona el 24 del mateix mes de juny, l'atacaria el 25, la prendria el 26 i l'arrassaria el 27. Aquest comentari el féu amb tanta mala fortuna que posteriorment li va retreure Napoleó en tornar a fracassar en l'intent del 12 d'agost amb reforços de les tropes del general Reille, tot i que comptava davant els murs amb onze mil homes i trenta-quatre peces de canó.

El dia 16 d'agost i després de diversos atacs, els assetjats, que també havien estat reforçats per tropes dels coronels La Valetta i Lallave, i des de l'exterior per forces de Milans i els sometents de Clarós, assetjaren els mateixos francesos i prengueren la torre de Sant Lluís, on seguidament destruïren les fortificacions fetes pels napoleònics a l'entorn de Girona. La mateixa nit del 16, Duhesme es retirà cap a Barcelona mentre Reille ho feia cap a Figueres degut a l'investida produïda per la columna del comte de Cadalqués que va fer aixecar el setge.

Amb tot això, les forces de Duhesme arribaren penosament a Barcelona després d'ésser fustigades pels sometents de les comarques del gironès, quedant bloquejades per les tropes de l'exèrcit de Catalunya comandades pel general Vives.

Per poder socórrer el desafortunat general francès i veient que cada dia que passava les condicions del seu exèrcit es feien més precàries, Bonaparte va ordenar al general Lorent Gouvion marquès de Saint Cyr (Toul 1764-Hyères 1830) l'organització d'un potent cos d'exèrcit que s'anomenà «*VIIIe Corps d'Armée*», i que posteriorment va ésser «*L'Armée du Catalogne*». D'aquesta manera Napoleó donava tres objectius principals a Saint Cyr, l'ajuda a l'exèrcit de Duhesme per sortir del bloqueig de Barcelona i la conquesta de la Ciutat de Girona i Hostalric.

El general francès Lorent Gouvion, marquès de Saint Cyr, segons un gravat del segle XIX. (J. Pla Cargol, La guerra de la Independència en Girona y sus comarcas. 1953).

De fet, Napoleó i el seu estat major menysprearen l'exèrcit i el poble català, enviant a començaments de la guerra solament cent vint-i-cinc mil homes; d'aquests, trenta-cinc mil eren soldats veterans, i la resta, uns setanta-cinc mil homes, reclutes novells. Pel mes de novembre Napoleó arribà a Espanya al cap del VIIIe «Corps d'Armée» i la seva Guàrdia Imperial ⁽⁴⁾ amb un total de cent setanta-cinc mil homes veterans. Per la seva part, Saint Cyr, general de brigada i que havia estat d'ambaixador a Madrid l'any 1800, entrà per la Jonquera a començaments de novembre de 1808 amb divuit mil soldats, organitzats per les divisions dels generals Pino, Souham i Chabot, de la següent manera: «*État Major du General Saint Cyr. - Infanterie Légère*», amb les seves companyies de «*voltigeurs*» ⁽⁵⁾, «*carabiniers et chasseurs. - Infanterie de Ligne*», amb les seves companyies de «*fusileurs, grenadiers. - Artillerie régimentaire. - Curassiers. - Carabiniers a cheval. - Dragons. - Chasseurs a cheval. - Gendarmerie attaché aux troupes de Ligne. - Pontonniers. - Génie. - Service de Santé.*

Les forces de Saint Cyr assetjaren Roses i la conqueriren ràpidament, sense que cap regiment de l'exèrcit del general Vives —que aleshores encara estava estacionat als voltants de Barcelona, pensant que

el llarg bloqueig a la Plaça obligaria Duhesme a una ràpida rendició— acudís en ajuda dels assetjats. Una vegada ocupada la ciutat de Roses, Gouvion s'endinsà cap a l'interior i amenaçà amb atacar Girona, però el que va fer va ser desviar la seva marxa cap al Baix Empordà per no perdre temps ja que no comptava que la ciutat de Girona resistís la seva envestida, i així ajudar ràpidament al general Duhesme a sortir del bloqueig.

En donar-se compte de la capitulació de Roses i que les tropes de Saint Cyr avançaven a una marxa considerable sobre Barcelona, el general Vives va improvisar una línia defensiva per aturar els francesos entre Llinàs i Cardedeu, on inexplicablement va ésser vençut el 16 de desembre d'aquell any de 1808. Aprofitant la retirada del seu enemic, Saint Cyr va forçar la seva marxa i arribà a Barcelona sense gairebé resistència, finalitzant d'aquesta manera el setge sofert per Duhesme, aprovisionant-lo de forces i municions.

Aquesta marxa de Lorent Gouvion Saint Cyr, des de la frontera a Barcelona, ha estat considerada com una operació genial i, a causa del seu bon resultat, les forces defensores de Catalunya quedaren en una situació difícil i molt precària ⁽⁶⁾.

Amb tots aquests avantatges aconseguits per l'invasor francès, Napoleó no podia consentir que la ciutat de Girona quedés fora del seu poder, puix que dificultava les comunicacions entre les zones d'operacions i França. Durant la primavera de l'any 1809, Saint Cyr estudià un nou pla per assetjar Girona, i en els primers dies del mes de maig, una divisió francesa de quatre mil homes va avançar cap a la ciutat del Ter, sota el comandament del general Verdier i on formalitzaren el setge a primers de juny. Governava aleshores la ciutat el general Mariano Alvarez de Castro (Burgo de Osma 1749 — Figueres 1810) amb unes forces molt més inferiors. La defensa de Girona es xifrava en tres mil dos-cents vint-i-cinc soldats d'infanteria, tres-cents artillers i mil set-cents miquelets de Girona i Vic, tres-cents setanta mariners de la costa i cinquanta cavalls dels hùssars de Sant Narcís.

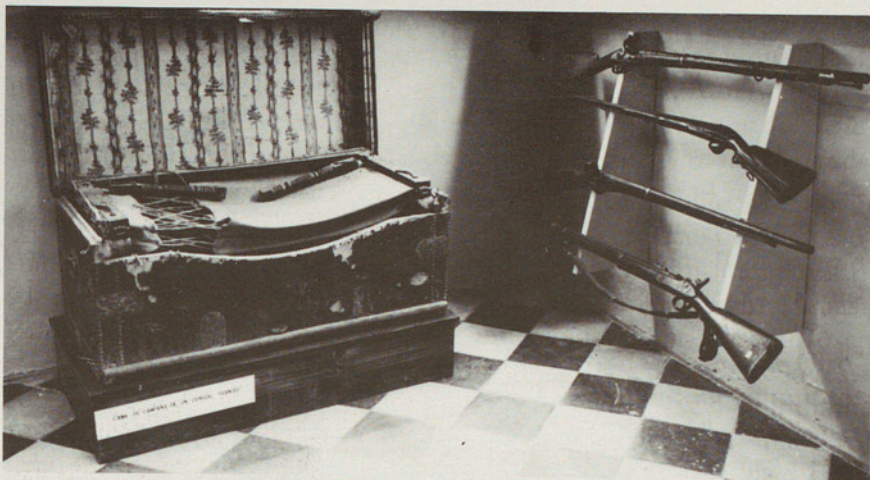
El dia 13 de juny i havent concentrat l'exèrcit francès prop de divuit mil soldats, tallaren l'aigua i obriren foc d'artilleria sobre els assetjats. Poc després, Saint Cyr arribà personalment amb més tropes, sumant un total gairebé superior als trenta mil homes, conquerint successivament les torres de St. Lluís, St. Narcís i St. Daniel. El 3 de juliol dirigiren l'artilleria contra els murs del castell de Montjuïc i l'endemà es va lliurar un fort combat entre ambdues parts, consistint en quatre

Quadre titulat «Las Heroínas». La participació femenina en els setges, fou realment activa. Des de l'assistència hospitalària i preparació de municions, fins a la creació de la companyia de Santa Bàrbara l'any 1809. (Foto J. Pla Dalmau).

atacs consecutius durant tot el dia, deixant davant dels murs més de dos mil sis-cents cadàvers francesos. Però la sort estava ja decidida, els defensors del castell no rebien reforços ni municions des de feia temps, la manca de queviures i d'aigua i els continuats i ferotges combats, minaren la moral i la resistència, i durant la nit de l'11 i 12 d'agost el tinent coronel Nash, governador de la plaça, juntament amb la resta de defensors, abandonà el castell.

Aleshores, totes les mires es posaren en els murs ja debilitats per les envestides de l'enemic, i tornaren a bombardejar i atacar amb més coratge, però els defensors varen refusar el que hagués estat la conquesta definitiva de Girona. Napoleó va destituir Gouvion-Saint Cyr perquè li demanà més reforços, i en el seu lloc envià al mariscal Augerau, duc de Castiglione (1757-1816), bloquejant de tal manera la ciutat que ja no pogueren entrar més reforços ni queviures. La gana, la manca de municions, les malalties, el propi Alvarez de Castro va caure greument malalt, i les informacions rebudes que la Junta del Principat no estava en disposició d'enviar nous efectius urgentment feren reunir la Junta del Corregiment i la militar sota les ordres del segon cap de la Ciutat, Julián de Bolívar i pactà una capitulació honrosa amb Augerau el 10 de desembre amb els següents punts:

Llet de campanya utilitzat per un general francès durant els setges de Girona. 1808-1809. (Foto J. Pla Dalmau).

- a) La guarnició sortiria de la ciutat amb tots els honors i seria internada a França.
- b) Es respectarien les vides, les hisendes i la religió.
- c) Es permetria la sortida amb llurs propietats als veïns i forasters.
- d) Es deixarien en llibertat els empleats de la branca de la guerra, i es dipositarien a l'arxiu tots els documents oficials.

L'endemà al matí entraren les tropes franceses dintre les muralles i amb gran sorpresa observaren la desfilada dels defensors de la ciutat —malalts, mutilats, ferits o amb símptomes avançats de desnutrició—, que tingueren a ratlla les forces envalentides de Napoleó durant més de set mesos. El seu sacrifici va servir per tenir immobilitzat davant els murs de Girona a més de trenta mil soldats, i d'aquesta manera no poder disposar l'estat major francès de forces suficients per iniciar altres operacions a Catalunya fins després de la capitulació.

En una carta escrita al rei Josep Bonaparte, el príncep de Wagram —que era aleshores ajudant de Napoleó— feia referència a l'interès de sotmetre Catalunya per part del govern francès, on li comunicava les intencions de l'emperador: *«És l'única part d'Espanya que s'ha revoltat tan aferrissadament. L'odi que ha animat constantment aquest país contra França i que en menys d'un segle li ha costat tanta sang, ha decidit l'emperador a reunir a Catalunya a l'imperi francès, encara que no estigui sotmesa i encara que hagi de conquerir-la lloc per lloc»*⁽⁷⁾.

Capitulació de Girona. Quadre de Barrau. El general francès Augereau contempla els últims defensors del setge. 10-IX-1809. (Foto J. Pla Dalmau).

Sant Feliu de Guíxols fou una de les ciutats que va aportar i participar més en la defensa de Girona. Artillers, mariners i voluntaris combateren dins els murs fins a la capitulació de la ciutat. Altres guixolencs com els traginers, proveïren el setge de queviures, municions i bagatges, sortejant tota mena de perills fins arribar a la capital. No hem d'oblidar tampoc la tasca realitzada pels sometents de la nostra vila, i de l'esquadra armada del port de Sant Feliu emparada en la patent de Cors del mes de juny de 1808, que va hostilitzar i defensar la badia i el litoral de tot intent d'ocupació francesa.

Aquesta ha estat, en síntesi i resumint a grans trets els fets militars claus, la guerra del francès davant Girona i el seu setge. La capitulació de la ciutat no fou l'acte final d'un poble ni molt menys, sinó l'inici d'una consciència generalitzada de lluita i supervivència, sense treva, contra el poderós estat francès.

LA FAMÍLIA MASSANAS A SANT FELIU

A finals de l'any 1786, concretament el mes de novembre, va néixer un infant a la llar de la família Massanas-Veguer. No era pas el primer ni el segon fill, malgrat que en Josep i na Gertrudis superaven la trentena d'anys. Ell n'era el setè, si bé solament en vivien sis, ja que la primera filla, anomenada Maria, nascuda l'any 1775, va morir abans de l'any 1781 ⁽⁸⁾.

Decidiren entre tots de posar-li els noms de Narcís, Josep i Ignasi, i el 18 de novembre el batejaren a l'església parroquial. Oficià el solemne acte el vicari Bernat Custó. Pares, avis i germans —Gertrudis, Josep, Maria, Francesc i Isabel, juntament amb els padrins inscriviren per a la posteritat la partida de bateig de l'il·lustre heroi guixolenc:

«Als 18 de Novembre de 1786 fonch batejat en esta Monacal Parroql. Iglesia de Sn. Feliu de Guixols Narcis, Joseph y Ignaci fill llegendim y natl. de Joseph Massanas, Sabater y Dña. Gertrudis Massanas y Veguer Consortes, foren Padrins lo Sr. Manuel Cabañas Botiguer; y la Sra. Isabel Marsillach y Andreu: Los Avis Paternos Jaume y Maria Massanas y Campaneria, los Avis Maternos Isidro Veguer i Gertrudis Veguer i Sentir» ⁽⁹⁾.

La data exacta del naixement no és pas massa confusa si tenim en compte que per aquell temps se solia batejar, si no es presentava cap complicació, com a màxim l'endemà del part. Així, doncs, podem dir que Narcís Massanas degué néixer el 17 o 18 de novembre de 1786.

La vila de St. Feliu va acollir el nou nat en el moment que començava a tenir un creixement econòmic finançer força esperançador. No en va havia passat de tenir 1.543 habitants de començaments de segle als 5.090 censats l'any 1787. Això va fer incrementar força la demanda de queviures, i desenvolupà una flota pesquera que, si bé sempre hi havia tingut presència, va arribar a tenir un centenar d'embarcacions dedicades al proveïment de peix, sobretot d'anxoves i sardines. L'exportació de peix assaonat a les comarques de l'interior de Catalunya; el naixement a mitjans d'aquest segle XVIII de les manufactures del suro —l'any 1784 hi havia 50 tallers amb dos-cents empleats ⁽¹⁰⁾, els conreus de les vinyes i la importació de vins i aiguardents, les feines a les drasanes construint tota mena de velers, feren que la nostra vila assolís una fita de benestar i progrés situant-la en la població més important del litoral gironí.

Alçat d'un dibuix en el qual es pot veure Sant Feliu tal com era l'any 1787. (Arxiu General de Simancas. Publicat per E. Z. a Àncora 1976 i per Ll. Esteva en «El passeig del mar compleix 150 anys». 1984).

Bona part del segle XVIII es caracteritzava encara per una alta taxa de mortalitat infantil. N'hi ha prou amb fullejar ràpidament els llibres parroquials de defuncions per veure la gran quantitat d'infants que no superaven els primers anys de vida. La deficient alimentació, amb la manca d'aportacions al cos de proteïnes, grasses i calories; els focus d'infeccions que es transmetien ràpidament a la població, com la grip, tuberculosi, diftèria, pulmonies, tètanus, etc. tot això junt amb el deficient servei sanitari que imperava arreu de l'estat, obligà a prendre una solució per evitar «l'eliminació» dels infants: la família nombrosa.

Pels empadronaments que hi ha a l'AHMSFG, i fent un càlcul aproximat, el 65% de les famílies ganxones, entre els anys 1787 i 1803, tenien de quatre a cinc fills. Això significava que les famílies on els ingressos no eren gaire espectaculars, la solució mèdica no la tenien massa al seu abast, malgrat que existissin hospitals per a les famílies menys afavorides de la vila.

L'avi, Jaume Massanas, no se'n lliurà pas d'aquest fet. Dels quatre fills que tingué, tres nois i una noia, solament Josep sobrevisqué a les temudes malalties. El 18 de novembre de 1756 va morir el primogènit, Jaume, de tres anys ⁽¹¹⁾; pel mes de setembre de 1762 morí Benet, de set anys ⁽¹²⁾ i un any després el va seguir l'Antònia, de quatre anys, enterrada el primer de desembre de 1763 ⁽¹³⁾.

Josep Massanas solament va conèixer la seva germana Antònia; es portaven tan sols dos anys de diferència i, quan morí, Josep comptava amb cinc anys. Malgrat això, li va quedar gravat profundament el

record de la seva germana i el dolor dels seus pares, Jaume i Maria Campaneria, que veieren impotents com les malalties se'ls enduien per sempre.

Josep es va casar molt jove, als divuit anys, amb la donzella na Gertrudis Veguer, filla d'un mariner guixolenc anomenat Isidre i de Gertrudis Sentí. Molt aviat els va néixer la primera filla Maria (1775), i successivament en tingueren vuit més: Gertrudis (1777), Josep (1778), Maria (1781), Francesc (1782), Isabel (1784), Narcís (1786), Nicolau (1789) i Gertrudis (1795) ⁽¹⁴⁾.

Hom es pot fer la idea de com deuria ésser la càrrega de nou fills, el matrimoni i l'avi Jaume ⁽¹⁵⁾ en aquella època, per la manutenció i escolarització dels seus vaillets, malgrat disposar d'un taller de reparació de sabates. Dissortadament, l'ombra de la mort planejava vora la família Massanas altra vegada. Abans de l'any 1781 la filla gran moria per malaltia. Semblava que la història es tornava a repetir, i no seria ella l'única víctima, sinó que en dotze anys moriren també Gertrudis l'any 1789 i Josep, el primer fill varó, el 1793, comptant dotze i setze anys respectivament.

Pel que he pogut esbrinar, la família Massanas, amb esforços i suor, arribà a tenir algunes propietats; posseí dues cases i algun camp de conreu al sector de Tueda d'amunt. El taller de reparacions de calçats i la compra i venda de peces de terres, feren que la família se situés a un nivell social necessari per ésser Josep Massanas representant del poble al Comú de St. Feliu.

JOSEP MASSANAS: REGIDOR

Un any després de la trista mort del fill gran, Josep Massanas era nomenat regidor de l'Ajuntament de St. Feliu de Guíxols. Ignoro la data exacta de la seva elecció, però en un lligall de l'Arxiu d'expedients de quintes de l'any 1794, hi ha una relació d'individus de Sant Feliu ap-tes per a les armes de 19 i 40 anys —en plena guerra del Rosselló, dita també «*Guerra Gran*»—, i allà el trobem com a regidor per a la incoació dels contingents de mossos solters i vidus sense família, sans, robustos i d'una talla de cinc peus, mesurats descalços ⁽¹⁶⁾.

Nou anys després, concretament el 1803, era nomenat «*Vocal Comisionado del Pueblo*», davant el requeriment de l'exèrcit a instàncies del Sr. D. Blas de Aranza, subdelegat de la Intendència de Girona,

comminant totes les justícies dels pobles de Catalunya a reunir al Principat la xifra de «*cuatro mil hombres hábiles para el reemplazo del Exercito, debiendo ser todos de 17 á 36 años*», havent d'aportar la nostra vila catorze reclutes o una lleva de voluntaris.

La guerra que va mantenir Espanya amb la República Francesa entre 1794 i 1795 i que, en definitiva, avui es pot considerar el primer episodi de la guerra del francès com ja molts investigadors sostenen, fou una veritable sagnia per a les arque municipals i per les pèrdues humanes. (A l'AP es conserva un llibre de defuncions de tots els soldats que moriren als hospitals de la vila i que foren enterrats al nostre cementiri, sobrepassant el nombre de tres-cents).

Ambdues nacions bel·ligerants, que malgrat la declaració de guerra mútua no estaven preparades, mantingueren sanguinàries confrontacions tant a la Catalunya nord com posteriorment a la Catalunya Sud, arruinant terres, conreus, bestiar, etc., deixant en gran desolació i destrucció el país, fins que fou signada la pau de Basilea ⁽¹⁷⁾.

En els anys següents i després de les reorganitzacions militars que finalitzaren l'any 1806 (les normes tàctiques començaren a canviar a principis de 1797), el desordre campà per l'estament castrense. Uns eren aferrissats partidaris de les normes tradicionalistes, i els altres es miraven de bon grat les reglamentacions vigents a França. No obstant, la dissimulada preocupació vers les modernitzades tropes franceses i el temor d'una nova confrontació, feren decidir a l'exèrcit espanyol d'incrementar els contingents existents amb l'obligació que les justícies locals contribuïssin a l'aportació d'homes «voluntaris» amb una xifra mínima estipulada.

Com he dit abans, a St. Feliu li corresponia aportar-hi catorze reclutes, la qual cosa va sorprendre i fins i tot malhumorà els membres de l'Ajuntament, car es considerava una xifra excessiva, atenent que força gent de la població estava «*matriculada*» en embarcacions fora mar. Així, adduint el curt veïnatge de «*terrestres*» a la vila, es va crear un comissionat per reduir la quota exigida, reunint-se en data de 9 d'octubre de 1803 a l'Ajuntament, sota la presidència del batlle Manuel Cabañas i s'aixecà acte sobre el «*Expediente formado para la levantación de los 14 reclutas señalados á esta Villa para el Exercito en virtud de reales ordenanzas generales*». Sabem per la documentació consultada que Josep Massanas va formar part del comissionat que es desplaçà a Girona i Barcelona per intentar negociar i rebaixar la quota exigida pels militars a un màxim de dotze reclutes. Àdhuc es pot argüir que s'allotjaren en el quarter del 3r. Regiment d'Infanteria de Girona a causa de les

Fabricació de bótes de vi i aiguardent a un taller de Sant Feliu a finals del segle XVIII. (Dibuix a la ploma de G. Bussot Liñón).

converses, que duraren més d'una simple reunió formal, com també les difícils comunicacions per carretera ⁽¹⁸⁾. Després de les converses i ja a St. Feliu, es rebé un comunicat, pel mes de novembre, on es denegava la sol·licitud que havien fet l'Ajuntament i el comissionat. Sant Feliu hagué d'aportar 14 reclutes a l'exèrcit i avançar la manutenció fins a Barcelona, així com equipar-los degudament amb calçat, calces i camises. A més, l'escrit deixava ben clar que el Comú era responsable de l'aportació d'homes que serien «*reconocidos de talla y sanidad: filiándose los que se aprueben, y entregando al comisionado los que justo motivo desechen, para que inmediatamente vuelva por su reemplazo y lo traiga á esta Capital*». Més avall, en l'apartat 6è. deia «*hasta que cada*

Pueblo haya hecho cabal y buena entrega del número de reemplazos que se le ha pedido, no habrá cumplido completamente, y todos los gastos que se ocasionen han de ser de cuenta de los Pueblos».

Posteriorment, St. Feliu recuperà de la reial hisenda les despeses que van ocasionar la manutenció, la vestimenta i la mitja pesseta diària donada a cada recluta fins que se'ls va considerar soldats.

Res més no se sap sobre el particular dels soldats aportats per la vila, com tampoc no se sap si Josep Massanas va continuar com a comissionat durant més temps.

MASSANAS-VEGUER: GENUÏNES FAMÍLIES GUIXOLENQUES

Els dos cognoms que portà Narcís, el de Massanas i el de Veguer, venien d'una llunyana arrel guixolenca, nascuda, segurament, en les calendes dels esdeveniments de la vila, esblenant pas a pas el llarg camí que va recórrer la nostra població des que per primer cop sortí la dicció «*universitas*», en un document datat l'any 1258.

Aquest privilegi d'ésser una de les famílies més antigues de St. Feliu ve avalat pels primers registres de baptismes que es conserven al nostre arxiu parroquial.

En el segle XVI, trobem per primera vegada el cognom Massanas enregistrat en el llibre primer de baptismes on es llegeix «*V.A. XIII (14 dies) de novembre de 1554 fonch batejat un fill del Senyor en Joan Massanas y de na Esperança muller sua foren Padrins m.^o Misser Pons Doc. y la Senyora Axada font son nom Joan Ipolit Gaspar*».

A meitat del segle XVII, concretament el 25 de gener de 1659, Gaspar Massanas, jove guixolenc i negociant de professió, va contraure matrimoni amb una donzella dita Magdalena, de can Pellicer o Pellisser, filla d'una de les famílies burgeses i influents de Sant Feliu. Foren testimonis de l'enllaç el doctor Antoni Pellicer, metge, i oficià l'acte el Dr. Matheu Pellicer, prevere, ambdós oncles de Magdalena ⁽¹⁹⁾.

D'aquesta unió nasqueren nou fills entre els anys 1660 i 1680, sis nois i tres noies. Joan (1660), Maria (1662), Madrona (1663), Antoni Joan Gaspar (1667) (besavi de Narcís Massanas), Pau (1669), Francesc (1672), Mateu (1674) i Anna (1680).

Antonio Joan Gaspar fou batejat l'onze de desembre de 1667 i l'apadrinaren el Dr. Antoni Pellicer i Mònica Tauler, filla de Tossa. Seguí l'ofici del seu pare, de negociant, ja que en successius documents hi figura la seva professió, i es va casar als trenta-un anys amb Mariana Busquets, natural de la població de Begur.

En Gaspar i na Marianna engendraren dos fills, en Mariano (1710) i en Jaume (1711) qui, posteriorment, seria l'avi d'en Narcís. El seu germà gran, com a hereu, seguí l'ofici après de pares a fills, com els seus avis; en Jaume hagué d'aprendre un ofici nou i escollí el de sabater, encetant així una altra habitud que es transmeté àdhuc en els fills i nés.

L'any 1753, a l'edat de quaranta-dos anys, en Jaume Massanas s'esposà amb Maria Campaneria, nascuda a St. Feliu, filla de Josep Isidre Campaneria, ferrer d'ofici, i Elisabet Paradissa, ambdós naturals de Torelló, arribats a la nostra ciutat abans de l'any 1719, en ple manament de l'abat Panyelles. Maria, malgrat comptar tan sols amb trenta-quatre anys, no era pas la primera vegada ni la segona que es casava, puix havia enviduat en primeres núpcies de Miquel Roselló, d'ofici ferrer, i en segones de Josep Quintana, sabater ⁽²⁰⁾.

El primer d'octubre de 1753 Maria donà a llum el primer fill, a qui li posaren de nom Jaume, com el seu pare. Posteriorment, nasqueren Benet (1755), Josep (1757) —pare d'en Narcís— i Maria Antònia (1760). Com ja he exposat anteriorment, solament va sobreviure en Josep, i continuà l'ofici que havia après del seu pare. Es va casar a començaments de l'any 1774, concretament el 5 de gener, amb Gertrudis Veguer, dos anys més gran que ell —aleshores Gertrudis comptava 20 anys—, filla d'Isidre Veguer, d'ofici mariner, i Gertrudis Sentí, naturals de St. Feliu i una altra genuïna família guixolenca de pescadors i mariners. El seu avi matern, en Josep Sentí, era mariner i els germans d'aquest, Nicolau i Roc Sentí, foren tots dos mestres d'aixa; per part dels avis paterns, Joan Veguer fou pescador i el seu germà Rafel, fuster. Oficià l'acte matrimonial Josep Rovira, prevere, i foren testimonis Ignasi Gallego, Ministre de Marina i Joan Bacó.

D'aquesta unió nasqueren Narcís Massanas i els seus germans, hereus d'una ascendència ganxona truncada per les malalties i els desastres de la guerra, que passaren en tan sols vint-i-cinc anys, d'ésser una de les famílies amb més tradició i arrelada de la vila, a esvair-se completament. Morts quatre germans, Maria (1781), Gertrudis (1789), Josep (1793) i Narcís (1811) i el seu pare (1810), Gertrudis

Gravat francès de Sant Feliu del segle XVIII. (Col·lecció de reproduccions de vuit plànols d'història de la Ciutat. Publicacions Ciutat de S.F.G.).

mare i la resta dels fills —Maria, Francesc, Isabel, Nicolau i Gertrudis— és de suposar que marxaren de St. Feliu un cop acabada la guerra, l'any 1814. Aquesta conclusió la baso en la recerca feta tant al cadastre de l'AHMSFG (fins l'any 1822, i en els llibres parroquials fins el 1870). He de creure que anaren a Barcelona, ja que l'any 1864, en Nicolau fou requerit a Sant Feliu perquè donés conformitat en l'examen de les restes del seu germà Narcís, i es localitzà a la ciutat Comtal. «... *No se puede dudar que son realmente los restos del difunto Massanas habiéndose hallado en perfecta conformidad con las disposiciones del hermano del relatado difunto, D. Nicolás, hoy retirado en Barcelona...*» ⁽²¹⁾. Nicolau aleshores comptava 75 anys.

ELS BÉNS DELS MASSANAS

Josep Massanas era propietari, segons el cadastre de l'any 1804 ⁽²²⁾, no solament d'una casa sinó de dues construccions, alhora que també posseïa camps de conreu de 2.ª i 3.ª qualitat. Aquests terre-

nys els havia heretat a partir de l'any 1787 del seu pare, Jaume Massanas, i consistien en uns camps de vinyes i d'arbres fruiters. També heretà una part dels camps del seu avi, Josep Isidre Campaneria, amb números cadastrals 307, 382 i 383, pels quals pagava 33 rals d'ardits. Per l'inventari podem saber que la família Campaneria l'any 1759 vivia al raval de Tueda, o sigui fora muralles. Segons aquest cens, Josep Massanas era amo de dos camps més, situats «*baixando de Bujonis a la Villa*», a la part alta, on no hi havia cases. Avui els situaríem més o menys entre els camps de can Vallcebre, can Balmanya i Mas Trempat.

Si ens atenem als preus que el cadastre feia pagar a Josep Massanas, podem deduir que entre uns i altres conreus posseïa prop de sis vessanes i mitja, aproximadament uns 14.000 m².

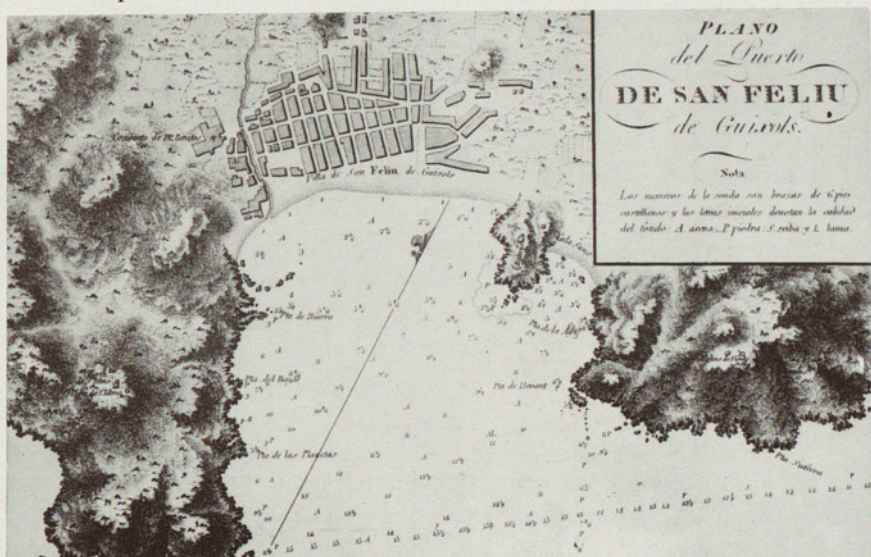
Massanas no solament es dedicà a la reparació del calçat com a font principal dels seus ingressos, sinó que va adquirir i va negociar amb «*peces de terra*». En tinc constància per més de cinc escriptures enregistrades a la secció de Protocols Notarials de l'arxiu de la Diputació de Girona. En unes, la venda o adquisició era particular, i en altres ho feia conjuntament amb diversos guixolencs com a coautors. L'any 1802 i en data de 3 d'agost, venia a Maria Anna Bussot i Carraró una peça de terra per a l'edificació d'un habitacle ⁽²³⁾. Dos mesos després, Massanas, el seu veí Cosme Cortada i Josep Vilossa donaren poders a l'advocat gironí Ignasi Andreu per fer tots els tràmits que calguessin per a la compra d'una finca de Sebastià Castellar, prevere i rector de Vilobí ⁽²⁴⁾. L'any 1805, Massanas va vendre dos finques, una del carrer Algavira i l'altra del carrer Sant Domènec, al mestre de cases Pere Pujol i a l'oncle de la seva dona Jaume Veguer, patró ⁽²⁵⁾.

Així mateix, Josep Massanas fou nomenat l'any 1798 curador de Josep Campaneria menor, fill i hereu d'un seu cosí germà, representant els béns i deutes que el pare, ja difunt, del menor, va deixar. Com he dit abans, la família Massana heretà part dels camps de l'avi matern, però la gran majoria —per superfície de vessanes— foren per als fills i nés de la branca Campaneria.

A partir de 1765, al seu cosí Josep, de tradició i d'ofici ferrer, no li deuriem anar massa bé les coses ja que es vengué la majoria de finques a carta de gràcia a diferents guixolencs. Res no se'n sap de la causa, però el cert és que l'any 1765 i davant el notari Rafel Puig, reconeixia que devia i volia pagar a Benet Nualles, pescador de la vila, vuitanta lliures barceloneses a satisfer en un termini de cinc anys. Si no liquidava el deute, hauria de pagar tots «*els danys i gastos al dit Noallas ó*

Aquesta carta de gràcia, també dita carta forera, era un pacte mutu entre comprador i venedor adjunt amb contracte de compra-venta, en virtut del qual el venedor, en aquest cas Campaneria, recobriria les peces de terra venudes a Nualles en un termini no superior a cinc anys, retornant al comprador el preu i la suma de despeses de la venda. En realitat, el que es feia era tan sols una venda amb reserva de domini, venent a preu real, ja que de no ésser així es tractaria d'una donació. Fos com fos, Josep Campaneria no complí el pacte de retornar els diners i Benet Nualles es quedà amb les terres.

En data de 18 de juny de 1769 i en no poder pagar el debitori de cent lliures després de cinc anys, al patró de l'embarcació, Benet Calsada, li vengué una peça de terra d'amplada de divuit «cases» de llargada. També dins el mateix any traspassà un saió de terra en no poder restituir els diners cobrats a Feliu Calsada, mariner, en concepte de pagament de cinquanta lliures, i a Josep Reixac, també mariner, per la mateixa quantitat.

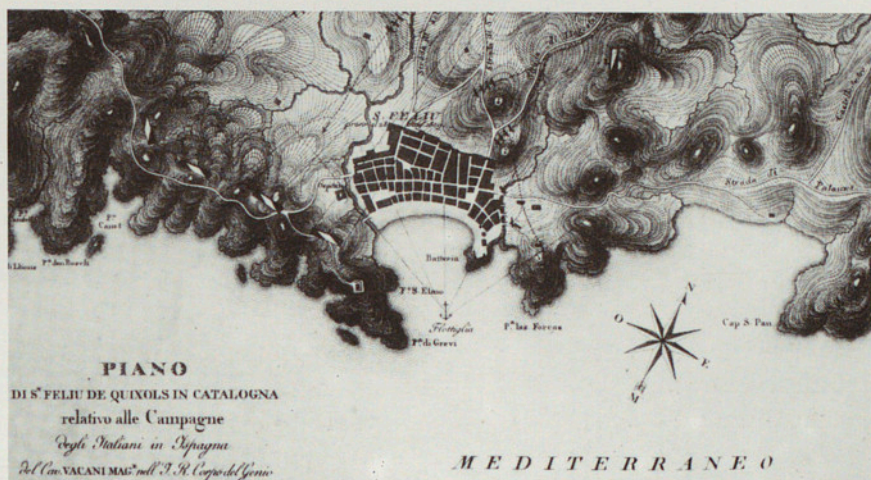
25

Divuit anys després, concretament el 4 de març de 1786, Campaneria va firmar un debitori pel valor de dues-centes setanta lliures a Ros Sentí, mestre d'aixa i oncle per part de mare de la dona d'en Massanas, Gertrudis Veguer i Sentí, prometent que les tornaria dins el termini de cinc anys i vengué a carta de gràcia un tros de terra d'una superfície de dues vessanes, uns 4.400 m². Aquesta important extensió també la va haver de cedir en no tornar els diners deixats per Roc Sentí.

Molt malament li deuriem tornar a anar els negocis perquè a l'any 1790 signés un altre debitori a Sentí per una vàlua de tres-centes cinquanta lliures, venent novament a carta forera cinc vessanes, uns 11.000 m² del territori de Tueda d'Amunt. Passat el termini estipulat de cinc anys i en no retre els diners pactats, Sentí es possessionà de la propietat de Campaneria. El 1796 va tornar a subscriure un compromís per la quantitat de noranta lliures amb el patró i pescador Benet Nualles, que trenta anys abans ja li havia firmat un altre préstec per vuitanta lliures, venent àdhuc a carta de gràcia vuit saions de terra cultivable a revertir en cinc anys, després de tornar els diners i despeses de la venda.

Josep Campaneria morí poc després i deixà com a hereu el seu fill Josep, menor, el qual havia de respondre dels pactes fets en vida del seu pare. A Josep, que aleshores era menor d'edat, se li nomenà un curador «*ad bona*», persona escollida pel jutge per cuidar i administrar els béns d'un menor, i curador «*ad litem*», qui seguia els plets i defensa dels drets del menor. En principi, aquests curadors eren procuradors de dret, però en aquests casos i en donar mals resultats, la llei va determinar que fossin representats per un parent del menor, una persona de la seva confiança o dels seus pares, o un veí pròxim al seu domicili en l'ordre indicat. També es preveia que el menor pogués escollir aquell qui cregués que el representaria millor, i així Josep Campaneria menor nomenà Josep Massanas com a curador dels seus béns i deutes, el qual va emprendre les accions necessàries davant del notari Francesc Vayreda l'any 1798 i l'il·lustre Sr. Abat del Monestir —per salvar-ne el domini directe amb tots els drets dominicals— per les vendes fetes pel pare Campaneria ⁽²⁶⁾.

Josep Massanas i la seva família vivien, pels voltants de l'any 1790, a la casa propietat dels seus pares, Jaume i Maria Campaneria, situada al carrer de Sant Joan, on probablement hi van néixer Narcís i els seus germans ⁽²⁷⁾. L'any 1802 i davant una escriptura pública de compra-venda, Massanas declarava que era propietari de dues cases i d'un magatzem ⁽²⁸⁾. Aquests dos habitatges eren la casa del carrer de

Plànol de Sant Feliu realitzat per Vacani l'any 1808. Fidel cronista militar de la Guerra del Francès, publicaria a Itàlia posteriorment «La Campagna di Catalogne, 1808-1814». (Col·lecció de reproduccions de vuit plànols d'història de la Ciutat. Publicacions Ciutat de S.F.G.).

Sant Joan i la de l'«Ayguardent», actual Sant Llorenç, on visqueren fins acabada la guerra l'any 1814 ⁽²⁹⁾.

L'inventari cadastral del 1806 inclou, a més del noms dels propietaris, llur professió. Així doncs, podem tenir una idea de la configuració socio-laboral del veïnatge de la família Massanas al carrer de l'«Ayguardent». Vegeu:

Anton Mestres (mariner), Domènec Font (mariner), Joan Barceló (mariner), Pere Aiguavives (treballador), Pere Bosch (patró), Josep Bosch (treballador), Josep Bosch (pescador), Andreu Anglada (patró), Grau Morell (mariner), Francesc Quintana (patró), Josep Arxer (pescador), Narcís Gros (mariner), Ramon Forest (sabater), Rafael Ferriol Bota (treballador), Rafel Andreu (Cordoner), Francesc Arxer Llopis (treballador), Jaume Bota (vinyater), propietats de la família Buscarons, Geroni Patxot (negociant), Marià Vicens (taper), Pelegrí Torrent (cordoner), Francesc Banchs (fiduer), casa de la Sra. Boeta, Narcís Andreu (patró), Geroni Baster (negociant), Mateu Geli (sastre), Anton Serra (mariner), cases de Pelegrí Torrent, Felip Regusen (mariner), Pere Dalmonet (serraller), cases d'Antònia Llers, Josep Massanas (sabater), Joan Reixach (patró), Ventura Galí (mariner a Amèrica), Joan Vives (mariner), Grau Andreu (cordoner) i Cosme Cortada (fuster).

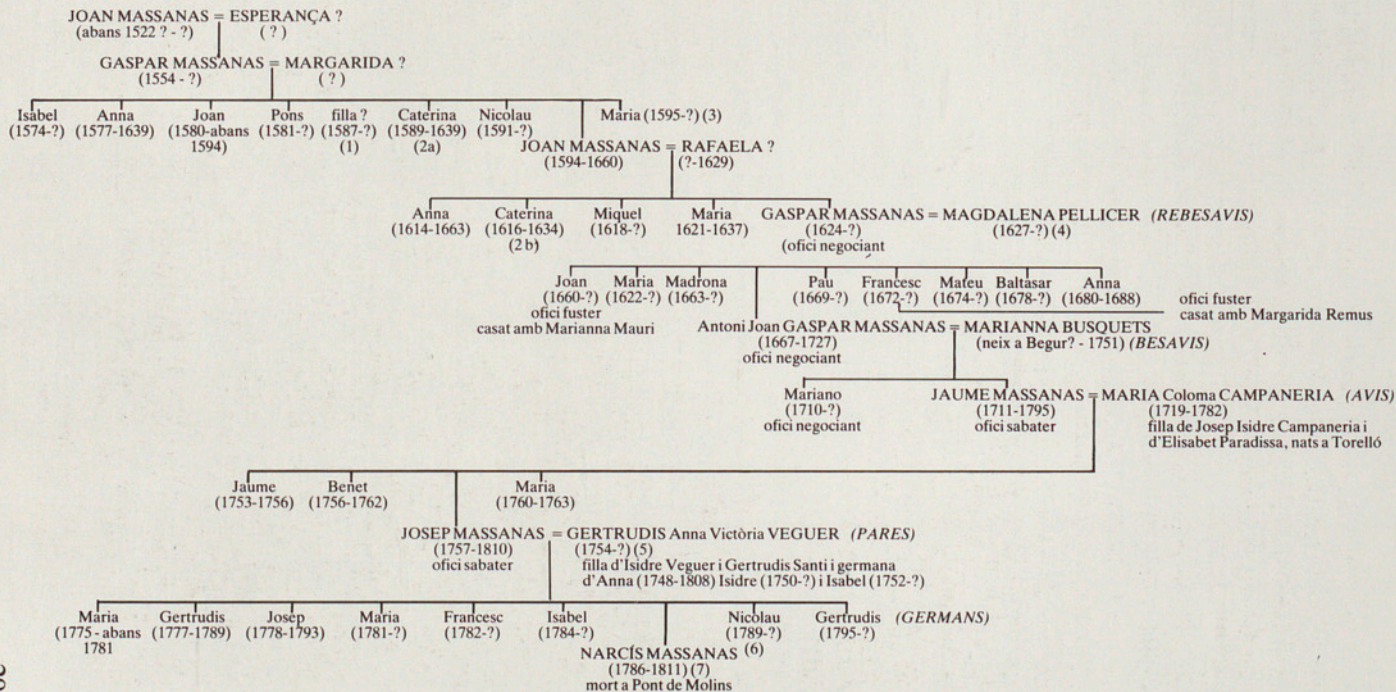
Sumen un total de quaranta-un propietaris, i aquests distribuïts en les professions següents: 9 mariners, 4 treballadors sense especialització, 5 patrons d'embarcacions, 3 pescadors, 2 sabaters, 2 negociants, 3 cordoners, 1 baster, 1 vinyater, 1 botiguer, 1 fuster, 1 sastre i 1 serraller.

Com es pot veure, és un veritable ventall de professions malgrat que la majoria es dedicaven a tasques relacionades amb el mar. No hem d'oblidar que la pesca es va transformar en una activitat bàsica a Sant Feliu, i s'arribarà a exportar entre 80.000 i 100.000 barrils de sardines salades a la fira de Beaucaire ⁽³⁰⁾.

Dia de mercat a la vila de Sant Feliu de Guíxols a les darreries del segle XVIII. (Dibuix a la ploma de G. Bussot Liñón).

ARBRE GENEALÒGIC FAMÍLIA MASSANAS ANYS 1522 - 1811 A SANT FELIU DE GUÍXOLS

(1) A causa del mal estat del full del llibre de baptismes, per haver-hi caigut substàncies líquides, no es pot precisar el nom. Solament he pogut deduir que és una filla de Gaspar Massanas.

(2a) i (2b) En el registre d'òbits hi ha dues Catarina Massanes, una morta l'any 1634 i l'altra el 1639 i vídua. No hi ha cap data diferencial de qui és qui, en no constar-hi pares o marit. És de suposar per l'edat que la vídua es refereix a l'assenyalada com (2a).

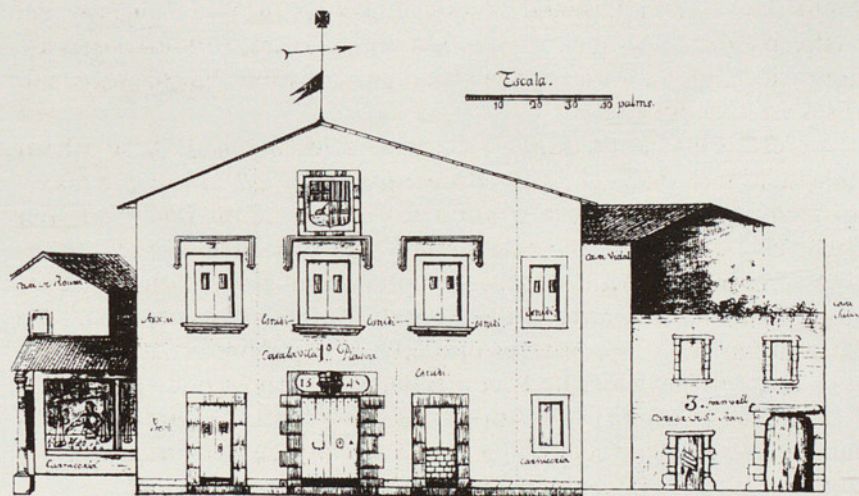
(3) Gaspar Massanas enviduà entre 1594 i 1595. Probablement Margarida morí a conseqüència de l'últim part (Joan, 1594). La darre-ra filla, Maria, és fruit de Gaspar i d'Elisabet Sanuler.

(4) L'òbit de la parella Gaspar Massanas-Magdalena Pellicer no és registrat a l'APSFG, hom pot creure que deurien produir-se fora de la nostra vila.

(5) Talment no hi ha registrada la partida de defunció de Gertrudis Veguer, mare d'en Narcís. Com ja he exposat, la resta de la família marxà de Sant Feliu vers 1814-15. Malgrat això, la seva mort fou posterior a l'any 1821.

(6) L'any 1864, en l'examinació de les restes del seu germà Narcís a l'Església Parroquial de Sant Feliu, Nicolau, retirat aleshores a Barcelona, donà fe de la seva autenticitat.

(7) Narcís Massanas fou portat a Sant Feliu entre els dies 15 i 16 de desembre de 1830, on rebé sepultura al cementiri del Monestir.

Façana de l'Ajuntament de Sant Feliu del segle XVIII, que es conserva a l'AHMSEF.

PRIMERA APROXIMACIÓ AL CAPITÀ MASSANAS

Després d'haver fullejat tots els lligalls al meu abast, he pogut constatar un fet: Narcís Massanas no surt en cap relació de professionals, d'homes solters, ni fadrins del poble, aquesta última datada en 19 de març de 1807, on curiosament no hi ha censat cap fill dels Massanas.

Solament se sap per partida de defunció del fill primogènit Josep —mort l'any 1793— qui sí seguia la professió del seu pare. De la resta dels fills, inclòs Narcís, no hi ha cap dada al respecte. Val a dir també que aquests anys sempre han estat conflictius a l'hora de fer qualsevol estudi-estadística. El període comprès des de la Guerra Gran 1794-1795, fins a la finalització de la Guerra del Francès l'any 1814 ha estat sovint mancat de dades puntuals sobre població activa. Així ens ho demostra l'escassetat d'informació sobre les professions de la família Massanas.

Aquest darrer punt, però, el confirma la troballa feta pel bon amic Ramon Tauler, que en revisar la documentació-correspondència del nostre Hospital municipal, em va facilitar uns quants escrits notariais referents a la família Massanas i llurs béns, gestionats pel notari de Sant Hilari Sacalm, Francesc Massanas els anys 1815-1821, i germà del nostre biografiat. Aquesta darrera notícia, doncs, referma la nostra suposició. Tant en Narcís com en Nicolau, cursarien aleshores algun tipus d'estudis universitaris.

L'escrit més antic que fa referència a Massanas, l'escriu Víctor Balaguer l'any 1852 i el titula «*Recuerdos de un valiente*», i que posteriorment va estar inclòs a la Història de Catalunya l'any 1887. Balaguer diu en el seu llibre que quan, acompanyat de diverses persones, visitava la comarca de l'Alt Empordà, va descobrir el monòlit on va patir la mort Massanas, a la carretera de Pont de Molins a Cabanes. És ell qui ens relata, com a primícia, les primeres ratlles sobre el capità guixolenc. La ventura va fer que Víctor Balaguer comptés amb el testimoni d'excepció del capità —aleshores retirat— Francesc Quintana, originari de la vila de Pont de Molins, qui, l'any 1811, essent un jove de divuit anys, assistí Narcís Massanas fins a la seva mort.

Balaguer, doncs, afirma que Massanes va ser estudiant i que va abandonar els llibres per servir el seu país.

talana, s'actuava d'aquesta manera. Aquests terços, anomenats miquelets, es constituïen com a forces regulars a tots els efectes, mentre duressin les hostilitats. Els seus comandaments solien ésser oficials, retirats de la milícia i que dirigien aquests efectius, els quals nomenaven llurs auxiliars per raons de valor o capacitat d'intel·lecte. No cal dir que en aquella època, a la qual ens referim, un estudiant era una persona d'un nivell qualificat que en temps d'hostilitats i de conflictes, enquadrats en aquests elements de voluntaris podien prendre una part rellevant, sobretot si, com en el cas d'en Massanas, aquest anava acompanyat d'una gosadia mancada d'esfereïment.

4t. Durant el primer any d'enfrontaments amb els francesos, Narcís Massanas i el seu germà Nicolau, ostentaven ja els graus d'alferes o segons tinents de miquelets ⁽³²⁾. Malgrat haver-hi hagut importants combats amb els napoleònics davant Girona, una oficialitat tan alta no podia haver-se aconseguit en menys d'un any. Hem de pensar que des de l'any 1808 fins a la seva mort, el 1811, Massanas va ascendir tan sols dos escalafons, d'alferes a tinent i a capità per mèrits reconeguts en el seu full de serveis.

5è. A partir de l'any 1810 i fins a la seva mort, Massanas passà a ésser edecà dels generals Enrique José O'Donnell i de Joaquín Ibáñez baró d'Eroles. Si bé per obtenir un grau militar en temps de guerra s'havia d'arriscar a ésser un heroi, per estar d'edecà —sinònim de la paraula francesa «aide-de-camp»—, s'havia de ser un bon militar, amb talent i vàlua. Pensem que aquest càrrec estava adjunt a la plana major de les unitats orgàniques i que depenia directament del comandant major, rebent i comunicant ordres generals del cos d'exèrcit.

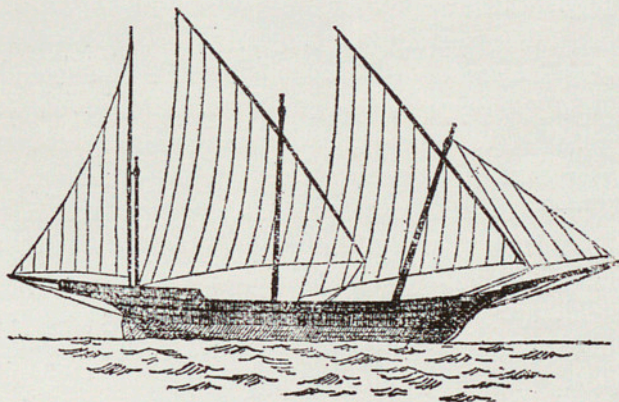
En les formacions i serveis d'armes Massanes, primerament com ajudant major del 1r. Terç de Miquelets de Girona, càrrec que només podia assolir-se havent estat capità, era l'auxiliar immediat del cap principal del regiment, i estava ajudat pels subalterns segons ajudants, alferes o tinents, que depenien directament d'ell, tornant-se entre si per complimentar diverses funcions.

Quan fou nomenat edecà o ajuda de camp, oficial afecte a la persona del general per auxiliar-lo en el comandament i desenvolupar com a principal missió, la de transmetre verbalment com a persona de confiança ordres del propi general, ens assabentem de la importància que tingué Massanas en la guerra del francès. Álvarez de Castro, O'Donnell i el baró d'Eroles confiaren en ell, atorgant-li per la naturalesa del seu càrrec «plaça muntada», o sigui, oficial a cavall acòlit a la persona del general.

SANT FELIU DAVANT LA CRISI

No hi estic massa d'acord sobre l'afirmació que va fer Carles Rahola quan en el setmanari guixolenc «*El Programa*» (31-VII-1922) afirmava que la nostra ciutat no va deixar gaire pàgines escrites d'aquella guerra, a excepció del seu heroi Narcís Massanas.

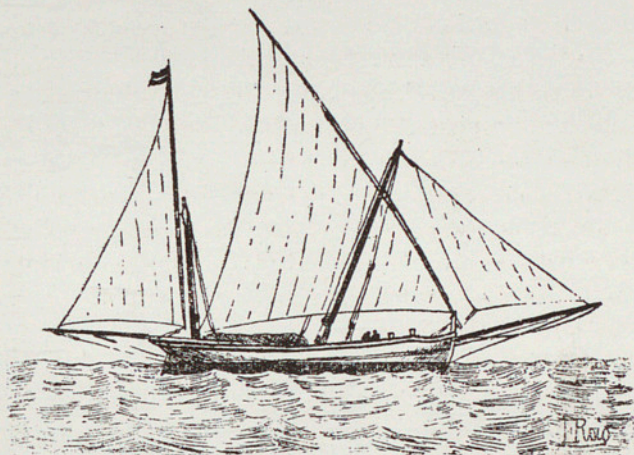
El que ha tingut l'oportunitat de revisar minuciosament els Manuals d'Acords, la Correspondència amb la Junta, etc., tant de l'arxiu de Girona com el de Sant Feliu, es pot donar compte, que la nostra vila prengué un paper importantíssim en la defensa de la capital. L'aportació il·limitada d'artillers guixolencs a la Plaça, els arriscats traginers contribuint de manera eficaç amb entrades furtives de municions i queviures durant el bloqueig establert per Saint-Cyr. Les partides de sometents dominant el litoral, les Gavarres i la badia de Sant Feliu, que patí una metamorfosi amb l'arribada de les tropes i de tota mena de carregaments amb destí a Girona. Aquesta badia salvaguardada des del començament pels intrèpids i braus corsaris, com els capitans Geroni Basart, Bartomeu Bosch, Rafael Surís, Pere Platges i Josep Bernich amb llurs seus respectius vaixells, Santa Clara, Sant Feliu, Nostra Senyora del Carme, Sant Feliu (galeot del Comissionat) i «*Rosario*».

Xàvega o xavec, semblant als tripulats pels capitans guixolencs Bartomeu Bosch, Rafel Surís i Pere Platges en lluita contra el francès. (Dibuix d'E. Roig. La marina catalana del vuitcents).

Aquestes embarcacions de diferents tipus, com les falugues i xàvegues, anaven fortament armades, amb un nombre variat de tripulació que solia ésser entre vint-i-cinc i setanta homes. Per un document

signat pel capità Basart, ens podem fer una idea de les municions de guerra que portava la seva mitja galera quan sortí en persecució de l'enemic el 5 de setembre de 1808. «*Tenia á mi bordo de municiones de polvora quinze quintales, quatrocientas balas de á doze, dos quintales de metxa y ochocientas de astupina...*» ⁽³³⁾.

Falua o barca de mitjana navegant a tota vela. La falua del capità Josep Bernich, portava una dotació de trenta-vuit homes armats en cors. (Dibuix d'E. Roig. La marina catalana del vuitcents).

Així, també, el radi d'acció dels corsaris guixolencs depenia dels moviments que l'exèrcit napoleònic realitzava entorn les principals ciutats costaneres catalanes, Barcelona, Badalona, Calella, Mataró i Blanes foren escenaris de violents combats entre l'esquadra armada local i les tropes de Duhesme en retirada cap a la ciutat comtal ⁽³⁴⁾.

Les accions portades a terme pels nostres mariners de «*La Escudrilla Armada del Puerto de St. Feliu de Guíxols*», que era com s'anomenaven a l'empara de la patent de Cors concedida en data de 27 de juny de 1808 per la Junta de Govern de la Reial Vila, per a la «*defensa de ésta y para hostilizar a los Franceses nuestros enemigos*», no solien ésser totes tan perilloses i arriscades davant forces regulars franceses. Els abordatges a petits vaixells de transports, amb destí a les línies consolidades enemigues, foren una tasca primordial per al debilitament dels napoleònics. Així mateix, la Junta Provincial fletava els corsaris guixolencs perquè lliuressin plecs, medicaments o queviures en direcció a la ciutat de Tarragona.

Les intercepcions fetes pels nostre corsaris de les naus gal·les crearen una psicosi exagerada dins l'alt estat major francès, arribant a sus-

pendre els lliuraments previstos durant llarg temps. Així, durant l'última setmana del mes d'abril de 1809, els capitans Bartomeu Bosch i Sebastià Cabrisas —aquest natural de Cadaqués però resident a Sant Feliu—, s'apoderaren de set naus franceses amb un total de 22 barrils d'anxova, 55 quintars de farina, 82 quintars de biscotes o galetes i 935 quintars de blat ⁽³⁵⁾.

Una altra tasca realitzada pels guixolencs, fou la de proveir Girona de municions i queviures destinats a emmagatzemar-los en previsió del setge, durant l'aïllament que va patir la capital en temps de Saint-Cyr. Els atrevits traginers, amb llurs carretes, hagueren de sortejar les forces de control franceses i arribar, les més afortunades, penosament a la ciutat. Els ganxons Pere Camós, Josep Carbonell, Josep Auladell, Pere Blanquer, Pere Torrada i Josep Soler, l'avituallaren de pólvora, carn salada, galetes, mongetes i ordi, no una, sinó diverses vegades. S'ha de fer constar, no obstant, que aquesta gosadia anava recompensada monetàriament en escriu, ja que es conserven rebuts signats per Pere Playas, patró, el qual amb llur vaixell realitzava el trajecte Tarragona-Sant Feliu, rebent una pesseta per quartera. Posteriorment, la Junta Local contractava els traginers per fer-ho arribar a la ciutat assetjada ⁽³⁶⁾.

La Junta Local es possessionava de totes les confiscacions fetes a Sant Feliu de mercaderies franceses, les quals servien per alleugerir les quotes establertes a la vila i en destinació a Girona. L'ordi, el blat i la farina, productes que solien venir tradicionalment del Midi francès, reduïen les càrregues del poble guixolenc. Així ho descriu el vocal comissionat Narcís Mallol en un escrit dirigit a la Junta Econòmica de Girona: ... «*Remito a Vs. por el carro de Jph. Carbonell, tres barriles de carne salada que corresponden por la tercera parte de los diez existentes respecto ser los de mayor peso, una bota de galleta y quatro sacos avichuelas, conteniendo 5 qs 1/2 que es el contingente del resto de la última presa de Bernich*» ⁽³⁷⁾.

Capítol a part seria parlar del gran nombre de guixolencs que serviren en els baluards de la Plaça com a artillers, dels quals tan poc s'ha escrit i tant es podria escriure. No ha passat gens desapercebut als investigadors del setge de Girona, que una part importantíssima de la defensa va estar encapçalada per aquests artillers guixolencs. El seu innegable sacrifici, juntament amb tots els altres defensors, contribuïren a fer de la ciutat aquest bastió, que avui es coneix per la «*Immortal Girona*».

Portes d'entrada a la ciutat de Girona. A dalt, Galligants. Sota aquestes línies Porta d'Àlvarez. (Foto J. Martí. 1877. Cedides per E. Massanas).

Antic portal de Figuerola. A baix, front oest del castell de Montjuïc, «Imperial». El dia 4 de juliol de 1809 es lliurà un fort combat que deixà davant aquests murs, més de dos mil sis-cents cadàvers francesos. (Foto J. Martí. 1877, i A. Mauri. Cedides per E. Massanas).

Aquests homes anaven, la major part d'ells, quintats per les quotes que a cada poble se li establia, i molts pocs d'ells com a voluntaris. L'heroica defensa demostrà el seu alt grau de sacrifici. Però a cada artiller se li apreciava el desig de tornar a la seva «*pàtria*», tal com anomenaven Sant Feliu, i la inquietud vers la seva família.

Per diversos documents sabem que aquests soldats eren assignats a les companyies de defensa dels baluards. La Junta Local i el monestir guixolenc estaven encarregats d'ajudar i aconsellar els familiars dels artillers. Tot això era fruit d'unes condicions preestablertes entre la Junta Local i el Personal Quintat, del qual, aquests últims dubtaven que complissin el pactat.

Quatre dies abans que el general Duhesme, al front de cinc mil cinc-cents soldats francesos i italians, desencadenés el primer atac davant els murs de Girona, el 20 de juny de 1808, el capità, també guixolenc, Narcís Barraquer, comandant de la marineria a la Plaça, adreçà un comunicat a les autoritats guixolenques advertint-les que quatre soldats del seu comandament li demanaven per tornar a les seves cases a fi de recollir les messes, i si la Junta ho creia adient, de rellevar-los amb altres quatre individus. En la seva carta, Barraquer també els notificà el malestar dels artillers casats, en trobar a faltar l'auxili promès per les autoritats envers les seves famílies, assegurant que estaven determinats a marxar del baluard en cas que no es complís el pactat.

Aquesta carta, sortida com a prec d'urgència, fou contestada per la Junta Local, participant que, fins a la data, totes les famílies que havien sol·licitat ajuda del Pare Predicador havien estat auxiliades. Quant als artillers que volien tornar a llurs cases per recol·lectar la collita, que serien rellevats l'endemà, 17 de juny, pels voluntaris Martí Cambó, Domènec Rafell, Francesc Mauri i Antoni Vallmaña ⁽³⁸⁾.

NARCÍS MASSANAS, ALFERES DE MIQUELETS A GIRONA

Fins a mitjan mes de juliol de 1808, no aparegueren a St. Feliu els bans que declaraven la guerra formalment a l'Emperador de França, Napoleó I, i al seu país. La vila es llevà aquells dies plena de proclames que exaltaven a no baixar el cap davant l'agressió francesa. Aquest ban, editat en el Reial Palau de l'Alcàsser de Sevilla per la Junta Suprema de Govern i en nom del rei Ferran VII, comminava tots els pobles a prendre represàlies contra qualsevol individu, vaixell, propietats, drets i pertinences franceses, d'acord amb les lleis vigents de la guerra.

L'any 1808 va ser clau per a la defensa de Girona. Els reiterats combats per a la presa de la ciutat, per les forces de Duhesme, van fer decidir a l'estat major francès d'enviar el mes de novembre divuit-mil soldats al comandament del general Saint-Cyr, qui no formalitzaria el setge fins el juny de 1809.

Aquests cinc primers mesos de lluites davant la ciutat de Girona (juny-novembre) es revestiren de cruels i sanguinaris combats per ambdues parts. L'afany d'apoderar-se de la plaça forta provocà milers de baixes i, a vegades, la pèrdua de posicions que tan aferrissadament havien defensat després de conquerir-les.

Durant aquest any, Narcís Massanas participà en els combats com alferes del 1r. Terç de Miquelets de Girona ⁽³⁹⁾. Els combats dels mesos de juny i agost fets per les forces de Duhesme eren rebutjats pels pocs militars i per la població civil, fent desistir el general d'un altre atac precipitat i sense cap coordinació enfront de Girona.

A començaments de l'any 1809, les coses no variaren gaire respecte a la ciutat. Els combats se succeïren regularment, i existia un setge formal, si bé no es prengué seriosament una temptativa d'assalt a les muralles i castell de Montjuïc fins a mitjan any. Els hospitals de la ciutat eren plens de ferits i de malalts, i era impossible d'atendre tanta demanda. Tan sols en el decurs del mes de gener de 1809, l'hospital militar de la Sarna, situat al terme de Vilaroja, va acollir 4.633 soldats de vint-i-dos cossos diferents. Entre ells, s'incloïen 536 ferits del 1r. Terç de Miquelets de Girona ⁽⁴⁰⁾.

Vista general de Girona des de les hortes. A l'extrem esquerre de la fotografia es pot apreciar la fortalesa del castell de Montjuïc. (Foto J. Martí. 1877. Cedida per E. Massanas).

Fort de Sant Cristòfol. Al peu de l'escala s'observa encara una peça d'artilleria de gros calibre. (Foto J. Martí. 1877. Cedida per E. Massanas).

En la documentació consultada sobre escrits militars de l'època, s'observa un pressentiment, que el setge efectuat pels francesos podia durar molt de temps. Com he dit abans, el bloqueig estava formalitzat, però no era del tot impossible entrar i sortir de la ciutat amb municions i queviures. Així ho manifestà Guillermo Mínelly, per carta, al general Alvarez, amb un estat de comptes on demanava els queviures que necessitava la guarnició de set mil homes i els dels seus forts depenents, durant els tres propers mesos. Aquesta relació basada sobre les reserves i aprovisionaments pels quals els oficials de la campanya d'aquest principat es governaren a l'última guerra amb França (1794-1795) era augmentada en aquest cas una dècima part per raons de normes en els articles de ració ordinària. Així, doncs, podem saber per aquesta relació el que menjaven durant una setmana, els mesos de febrer i març, els defensors de Girona: 18 unces de galetes, 24 unces de farina, 5 unces de llegums seques alternades amb arròs, cigrons i mongetes, un quart i mig de litre de vi, i un quart d'aiguardent, a ració diària per soldat. Durant la setmana, també es repartien diferents aliments a la tropa. Carn de porc els dilluns, dimarts, dijous i dimegnes a cinc unces

per individu. Bacallà els dimecres i divendres, juntament amb una unça d'oli i 1/6 de quart de litre de vinagre. Els dissabtes cinc unces de formatge i sal per a tota la setmana. També se subministrava un octau d'unça de tabac per plaça i dia a la tropa, corresponent a 4.840 lliures i 14 unces a les set mil places de Girona i els seus forts depenents. En aquesta relació militar no hi eren inclosos els queviures per a la població, de la qual s'havia d'encarregar el Govern ⁽⁴¹⁾.

Sant Feliu, com tants altres pobles de Catalunya, s'endeutà per pagar el manteniment de les tropes a la ciutat de Girona. Primer s'apoderaren de la tercera part de l'argent gravat a la vila i s'establiren tota mena de contribucions pecuniàries, augmentant indiscriminadament els cadastres, les partides de blat, oli, vi i altres. Les poques forces que vetllaven per la seguretat de les comarques foren retirades i destinades a la Plaça, deixant solament partides de sometents, que normalment anaven sense armes de foc.

Tot això no va passar desapercebut als ulls del poble senzill, que va començar a desaprovar tot aquest munt d'impostos, que si bé podien ésser justificables, després de més de mig any d'hostilitats i de càrregues fiscals, provocaren un decandiment a una població que reprovà les actuacions, tant de les Junes Locals com de les Provincials i Militars.

La recopilació de totes les forces disponibles a l'Empordà va permetre, durant un cert temps, que els francesos circulessin lliurement per les poblacions, suara indefenses i, mai tan ben expressat, «*deixats de la mà de Déu*». No és d'estranyar, doncs, que es respectessin i complissin les ordres de valerosos guerrillers, com Joan Clarós, que es va convertir en un veritable cabdill militar.

Durant el mes de maig de 1809, la divisió francesa comandada pel general Verdier i composta de quatre mil homes d'infanteria, artilleria i cavalleria, prengué posicions davant la ciutat i començà a construir tota mena de fortificacions d'ajuda i recés en previsió del definitiu setge tot esperant, a primers del mes de juny, l'arribada dels més de vint-i-cinc mil soldats a les ordres del general Saint-Cyr.

Les perspectives de poder defensar la ciutat de Girona no eren pas massa esperançadores. Això ho sabia molt bé el governador de la plaça, Alvarez de Castro, que no podia renunciar a rebre tot l'auxili necessari de l'exterior, malgrat que, a partir d'ara, sortir del setge seria una empresa difícil i arriscada, apta tan sols per a una élite de persones que començaven a escassejar pels moviments de tenalla dels napoleònics.

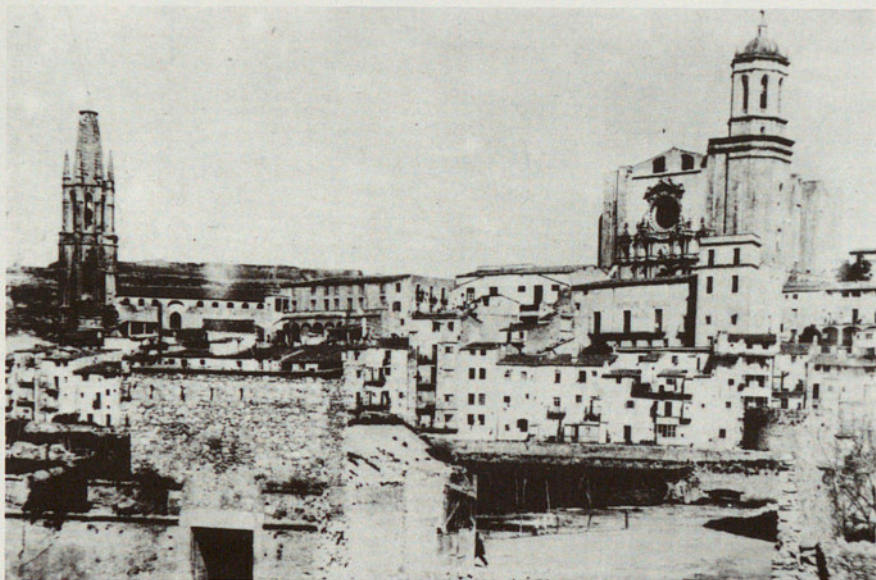
El guerriller Joan Clarós, cap de totes les partides de l'Alt Empordà. (Gravat del segle XIX. Revista de Girona. 1959).

L'escrit de Víctor Balaguer, «*Recuerdos de un valiente*», de l'any 1852, detalla l'alt grau de confiança que Alvarez de Castro tenia envers Massanas. Així, en una de les seves pàgines diu: «*Las murallas de la ciudad inmortal le vieron siempre retirarse el último; los asaltos le vieron siempre el primero; la defensa del puesto que se le había confiado fué su único, su constante desvelo. Cien veces expuso su vida, cien veces le respetó el plomo de los enemigos. Fué uno de los oficiales que Alvarez mandó con pliegos al cuartel general, y el único que consiguió entregarlos. Massanas práctico en el terreno y con más espíritu que los otros, pasó tres veces distintas a través del ejercito sitiador, despreciando indecibles peligros, con una audácia y serenidad superiores a todo elogio, llevando a cabo todas tres veces la misión que se le habia encomendado...*».

Aquest escrit de Balaguer que enalteix l'esperit i audàcia de Massanas, podia ésser interpretat fins ara —ja que no es coneixia cap documentació original històrica—, com una glossa de lloança generalitzada del setge i en un personatge en concret, real, però que també podia haver estat una gesta mítica. El cas és que, avui i aquí, podem presentar els testimoniatges de l'època que, després de quasi cent-vuitanta anys, ens donen l'exacta mesura i la confirmació que Narcís Massanas fou realment una peça importantíssima en la defensa de Girona. Així ens ho referma els salconduits estesos per diverses personalitats de la història de la guerra de la Independència.

Breixa d'Alemanys i porta de Sant Cristòfol. Fou aquí on tingué lloc l'assalt del dia 19 de setembre de 1809, conegut per «El dia gran de Girona». Sota aquestes línies detall de Girona. (Foto A. Mauri. Cedides per E. Massanas).

A finals del mes de maig, Massanas degué absentar-se de Girona, presumiblement cap a Sant Feliu, en recolzament d'alguna missió específica, quan les tropes de Verdier començaren a construir defenses. Veient el governador de la ciutat, Alvarez de Castro, els treballs de fortificació dels gals, i tenint la certesa que l'enemic incrementaria en poc temps les seves unitats, va escriure a la Junta Local de Sant Feliu: «*Combiene al Real Servicio y a la Salvación de esta Plaza el que alistante, que recivan V.SS. este oficio, fleten un Barco para Tarragona, arros-trando qualquier dificultad, que pudiera ocurrir, de qualquier especie, y cantidad, para conducir al Quartel Gral, unos pliegos que lleva el da-dor, que deberá ser el portador de ella, si no se encuentra en ésa Villa el Tnte. D. Narciso Massanas, que es a quien comisionó para este encar-go. Sobre todo la actividad es urgentisima, y yo confio en el celo que siempre ha demostrado V.SS. Dios guarde a V.SS. ms. as. Girona 1.º de Junio de 1809. Mariano Alvarez*» ⁽⁴²⁾.

Aquest escrit evidència la important responsabilitat i confiança que els comandaments militars dipositaven en un jove —aleshores ti-nent de miquelets de vint-i-dos anys— en els lliuraments personals de plects oficials del corregiment de Girona.

L'endemà de rebre el missatge d'Alvarez de Castro, la Junta Lo-cal de Sant Feliu, mitjançant el seu secretari Josep Abrich, fletà el vai-xell del capità Geroni Bosch perquè Narcís Massanas portés els plects del quarter general a la ciutat de Tarragona, pel preu de deu rals de bi-lló efectius i diaris per al capità, i set rals per cada mariner a raó de sa-lari i manutenció, tant pels dies d'anada com pels de tornada ⁽⁴³⁾.

Entre els dies 2 i 6 de juny, Massanas va lliurar els plects del quar-ter general al governador i corregidor militar de Tarragona, Antonio de Coupigny de Louverval —ja que així consta en dos salconduits sig-nats pel coronel Coupigny a Narcís Massanas en data de 6 de juny, en què li confià el lliurament de municions per a la defensa de la nostra vila: «*El Teniente de infanteria D. Narciso Manuel de Massanas para á esa Villa conduciendo para la defensa de la misma veinte barriles de Pol-vora de cañón, y tres mil piedras de chispa, á fin de que en el caso de que el enemigo intentase alguna empresa contra esa Villa tenga las municio-nes correspondientes á su defensa, quedando en remitir las que V.S. pi-dan con el mismo objeto. Dios guarde á V.S. ms. as. Tarragona 6 de Ju-nio de 1809. El Marqués de Coupigny*» ⁽⁴⁴⁾.

L'altre salconduit portava la mateixa data, però a diferència d'aquell, era d'un format plegat a quatre bandes. L'encapçalava a dalt

i a l'esquerra la paraula «Reservada» per a l'ús exclusiu del seu portador, en aquest cas Massanas, com a resguard per viatjar a qualsevol part del territori i arribar al seu destí: *«El Teniente Dn. Narciso Massanas para a esa Villa con comisión interesante al Rl. Servicio en donde le suministrarán V.S. quantos auxilios pueda necesitar para la introducción de pliegos en la Plaza de Gerona, como tambien de Viveres y demas socorros que se hagan de remitir, á la misma y demas encargos que comprehende la comisión reservada que le he confiado. Dios guarde a V.S. ms. as. Tarragona 6 de Junio de 1809. El Marqués de Coupigny»* ⁽⁴⁵⁾.

Com es pot veure, Massanas va entrar i sortir de la ciutat de Girona altres vegades en comissions importants i es pot dir que durant tot el setge, o bé a les seves darreries (juny-desembre), no foren només tres cops, com diu Víctor Balaguer, sinó que a mi em consten almenys set vegades.

El 13 de juny, els francesos obriren foc contra les fortificacions i, pocs dies després, arribà Saint-Cyr amb més regiments, entaulant-se terribles combats a l'entorn de les torres de Sant Lluís, Sant Daniel i Sant Narcís, que es rendiren a mans dels napoleònics. El 3 i 4 de juliol,

Dibuix representant Alvarez de Castro. (J. Pla Cargol. La guerra de la Independencia en Gerona y sus comarcas. 1953).

Vista de conjunt del castell de Montjuïc. El capità Narcís Massanas va entrar i sortir diverses vegades, tot i estar assetjat pels francesos. (Foto J. Martí. 1877. Cedida per E. Massanas).

el teatre operacional fou el castell de Montjuïc, el qual va ésser bombardejat per trenta-quatre peces d'artilleria gal·les. L'endemà va haver-hi quatre atacs consecutius que deixaren prop de dos mil cadàvers francesos davant la fortalesa.

Entre el 4 i el 10 de juliol, Massanas va tornar a sortir de Girona, probablement per fer algun servei al corregiment, ja que durant el dia 12 del mateix mes, desafiant el perill pel setge imposat a la ciutat, Narcís Massanas amb el grau de tinent del 1r. de Girona s'uní al capità Josep Doria, al tinent Antonio Causa i al sots-tinent Isidro Barnoya, que amb cent-un soldats del 2n. Terç de Miquelets amb guarnició a Hostalric, s'obriren camí i introduïren dins el castell de Montjuïc amb alguns civils, portant gallines, bacallà, sabó, fruita i verdures ⁽⁴⁶⁾.

Malgrat tot, aquests reforços no eren suficients per substituir les baixes dels diversos enfrontaments, d'ençà que començaren el mes de juny. En una carta que el corregidor Pedro Quadrado escriu a la Junta Provincial els assabenta dels reiteratius i frustrats intents d'introduir forces i municions dins el castell, fent decidir al general Blake d'infiltrar petites partides de tropes —com la descrita anteriorment— per auxiliar en poc temps Montjuïc. Però les obres de fortificacions i de res-

guard fetes pels francesos a l'entorn del castell impediren de continuar regularment l'ajut del baluard.

Blake calculà que es necessitaven uns dos mil homes més per garantir la seguretat de Montjuïc, i això significava esperar vint o vint-i-cinc dies per accedir-hi en petites partides de tropes. No hi ha dubte que això aixecaria la moral als defensors del castell i amb aquestes tropes de refresc es podria quasi assegurar que no seria assaltat directament per la infanteria napoleònica. Però, a més d'ésser una empresa àrdua i difícil de portar a terme —solament hi entraren molt pocs escamots— anava acompanyada d'una altra insalvable dificultat: l'augment considerable que dos mil homes produirien en les racions alimentícies i despeses de manutenció.

El tinent Massanas va tornar a sortir del castell de Montjuïc la setmana del 13 al 21 de juliol, enganyant novament el sistema defensiu i de vigilància francès. El dia 26 de juliol de 1809, de bon matí, Massanas penetrà dins les defenses del castell amb un altre contingent de tropes. Així ho descriu el corregidor Pedro Quadrado a la Junta: «*Esta mañana ha llegado el T^e. al Remtl. Tercio Sr. Narciso Manuel Massanas, y con sus ciento y tantos hombres*» ⁽⁴⁷⁾.

Fossat del castell de Montjuïc. L'any 1808 els francesos entraren per aquesta bretxa. (Foto A. Mauri. Cedida per E. Massanas).

Totes aquestes accions portades a terme pel guixolenc, exposant perillosament la seva vida amb audàcia i amb una serenitat digna de tota ponderació, el portaren a ésser admirat, tant per la pròpia tropa com pels oficials superiors destacats a Girona. En data d'11 d'octubre de 1809, el Corregiment de la defensa de la capital, i en el seu nom el general Joaquin Blake, el proposaren per ascendir-lo a capità, davant l'excel·lentíssim Sr. D. Antonio Cornel: *«Atendiendo a las facultades que S.M. me tiene conferidas para premiar a los oficiales dignos que por sus acciones se hagan acreedores; he concedido grado de Capitán a Dn. Narciso Manuel Massana, Ayudante del 1.º Tercio de Gerona, en atención a la vizarría con que se ha portado en introducir viveres en la Plaza de Gerona: Cuyo conocimiento doi a V.E. para que elevandolo a la piedad del Rey, se le expida su correspondiente Real Despacho con la fecha de veinte y tres de Julio de este año. Dios guarde á V.E. ms. as. Quartel General de Vich 11 Octubre de 1809. Joaquim Blake»* ⁽⁴⁸⁾.

Vint dies després de proposar-ho com a capità, concretament el 31 d'octubre, es rebé una comunicació del Real Alcázar de Sevilla, en què es concedia el «Real Despacho de Capitán» a favor de Narcís Massanas: *«DON FERNANDO VII. POR LA GRACIA DE DIOS, REY DE CASTILLA, León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaén, de los Algarbes, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y Tierrafirme de mar Océano; Archiduque de Austria; duque de Borgoña, de Bravante y de Milán; Conde de Abspurg, Flandes, Tirol y Barcelona; Señor de Vizcaya y de Molina & c. Y en su Real nombre la Junta Suprema Central de Gobierno de España é Indias. Por quanto átendiendo á los Servicios y merito de Vos Dn. Narciso Manuel Massana, Ayudante del primer tercio de Gerona, y a la bizarría que habeis acreditado en introducir viveres en la Plaza de Gerona, hé venido en conferiros grado de Capitán de Infanteria con la antigüedad de veinte y tres de Julio ultimo.*

Por tanto mando á los Capitanes Generales, Gobernadores de las Armas, y demas Cabos mayores y menores, oficiales y soldados de mis Exércitos, os hayan, y tengan por tal Capitán graduado de Infanteria y os guarden, y hagan guardar las honras, gracias, preeminencias, y exenciones que por razón de este grado os tocan y deben ser guardadas bien y cumplidamente, que así es mi voluntad; y que el Intendente de la Provincia, ó Exército donde fuereis á servir, dé la orden conveniente para

que se tome razón, y forme asiento de este grado en la Contaduría Principal. Dado en el Rl. Alcazar de Sevilla á treinta y uno de Octubre de mil ochocientos nueve» ⁽⁴⁹⁾.

Massanas comptava aleshores amb vint-i-dos anys i, a més de significar-li un grau superior d'escalafó militar, també s'incrementava la seva paga de combatent, passant a percebre una quantitat fixa, entre 100 i 130 rals mensuals.

Gravat del general Blake, segons un gravat del segle XIX. (J. Pla Cargol. La guerra de la Independencia en Girona y sus comarcas. 1953).

Dos mesos abans que se'l nomenés capità, el governador del castell de Montjuïc, tinent coronel Nasch, abandonava la seva fortificació amb llurs forces, durant la nit de l'11 al 12 d'agost. La defensa del castell sense possibilitats de rebre aprovisionaments i efectius humans, feren decidir d'abandonar-lo.

A partir d'aquí, s'inicià contra la ciutat de Girona un seguit de bombardeigs i d'atacs per a la seva conquesta, que eren rebutjats pels defensors amb moltes pèrdues per ambdues parts. Saint-Cyr va ser substituït pel general Augerau, que encara estreny més el cercle entorn la ciutat.

DON FERNANDO VII. POR LA GRACIA DE DIOS, REY DE CASTILLA, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaen, de los Algarbes, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, Islas y Tierra-firme del mar Océano; Archiduque de Austria; Duqué de Borgoña, de Brabante y de Milan; Conde de Abspurg, Flandes, Tirol, y Barcelona; Señor de Vizcaya y de Molina &c. Y en su Real nombre la Junta Suprema Central de Gobierno de España é Indias. Por quanto atendiendo á los Servicios y méritos de vos D. Ferran VII. en el primer texto de Gerona, y á la bizarría que habeis acreditado en introducir viveres en la Plaza de Gerona, he venido en conferirle el grado de Capitán de Infanteria con la antigüedad de veinte y tres años Julio último

Por tanto mando á los Capitanes Generales, Gobernadores de las Armas, y demas Cabos mayores y menores, Oficiales y Soldados de mis Ejércitos, os hayan, y tengan por tal Capitán graduado de Infanteria, os guarden, y hagan guardar las honras, gracias, preeminencias, y exenciones que por razon de este grado os tocan, y deben ser guardadas bien y cumplidamente, que así es mi voluntad; y que el Intendente de la Provincia ó Ejército donde fuereis á servir, dé la órden conveniente para que se tome razon, y forme asiento de este grado en la Contaduría Principal. Dado en el Real Palacio de Sevilla á trece dias de Octubre de mil ochocientos y nueve.

«Real Despacho de Capitán», estès per les Cors de Càdis en nom del rei Ferran VII al guixolenc Narcís Masanas per la seva vàlua a la ciutat de Girona l'any 1809. (Archivo Histórico Militar de Segovia).

Les circumstàncies del penós setge que sofrí Girona reduïren aquesta guarnició en un estat llastimós, mancada de medicaments, de mesures sanitàries i de queviures, el bloqueix esdevingué més costós. En data 10 d'octubre, el general baró d'Eroles, comandant del 2n. Terç de Tàrn, escrivia al governador Mariano Alvarez, dolent-se de l'escassa quantitat i qualitat d'aliments que s'havia servit com a ranxo a la tropa després de tres dies sense menjar res. Eroles deia que si bé ho podia entendre a causa del difícil i enutjós setge, no podia admetre la baixa qualitat d'un menjar (el blat, per exemple) ple de terra, de carbó i de granes podrides.

A principis del mes de novembre, els francesos enviaren en diverses ocasions oficials parlamentaris, per tal d'entaular converses de capitulació amb el governador de la Plaça. Els missatgers foren rebuts pels defensors amb vàries explosions de granades i bombes, ferint en la primera ocasió el trompeta i dos oficials conferenciants. La nit del 2 al 3 de novembre, i segons un escrit de Joaquin Blake, des de dos quarts de tres de la matinada fins a dos quarts de set, els francesos realitzaren un fort i vigorós foc d'artilleria, del qual donava compte per les grans desgràcies que havia ocasionat.

En aquesta carta, Blake assabentà a la Junta del Principat que Massanas els donaria coneixement sobre el consell de guerra —possiblement fet per l'exèrcit francès a oficials presoners—, i que els efectius militars que el guixolenc comandava, intentarien de donar l'ajut que calgués: *«Digo a esta Junta que el oficial Masanas, la enterará de los movimientos que resolvía hacer para proporcionarla quantos auxilios alcansen sus fuerzas, y que si llegaba la carta por conducto de, menos confianza, la repetición de las señales, indicaría estar ocupado en la operación, siendo la duplicación de las mismas el anuncio de la proxima ejecución, pero esta no se ve realizada en el transcurso de 22 días...»* ⁽⁵¹⁾.

En aquesta mateixa carta, es podia palpar el desencís i la pressió psicològica a què estaven sotmesos els defensors de Girona el mes de novembre de 1809. Blake ja deixa entreveure que si no es rebia ajuda de l'exterior, serien ells mateixos els qui decidirien el futur de la guarnició, i feia una detallada anàlisi de l'absurda i angoixosa situació en què es vivien els últims dies del setge: *«La Ciudad se halla en el más deplorable estado, cada dia muere gente de hambre de la tropa y el Paisanage, particularmente en los Hospitales no pueden curarse los enfermos por carecer de medicinas, camas y alimentos precisos; aumentan cada dia las enfermedades de los que mueren los más, y si esto pudiese, dentro de pocos dias quedaria la Ciudad desierta: Como representante del pueblo, no puedo menos de decir a V.C. esta Junta, que siendo contra el designio natural y Divino, dejar perecer de hambre a estos naturales, si medianamente no se digna V.C. socorrerla, ó dictarle el partido que debe tomar, sin esperar contestación habrá de adoptar el que le dicte la prudencia con unión de la guarnición, á fin de no degenerar de barbarie el silencio y sufrimiento en pago de los buenos servicios y constancia que sin excepción de uno han tenido estos honrados vecinos, de todo lo que dan parte a la Suprema Junta del Reyno en cumplimiento de su obligación y descargo de su conciencia»* ⁽⁵²⁾.

La nit del dia 24 de novembre, Massanas, acompanyat d'un guia, sortí de la Plaça amb plecs per lliurar a la Junta del Principat establerta a Manresa. Aquesta és l'última sortida que feia Narcís, de Girona, i ja no hi entraria més. *«... Acaba de salir de la Plaza, acompañado de un guía, D. Narciso Massanas; Ayudante Mayor del 1.º de Gerona, con pliegos para el General, cuyo contenido aunque se ignora se deja facilmente conjeturar...»* ⁽⁵³⁾. Hem de creure que Massanas va arribar a Manresa amb els plecs oficials i que els lliurà a la Junta. Posteriorment,

va dirigir-se cap a Sant Feliu de Guíxols, potser per reunir nous efectius i introduir-los dins de Girona. Però aquesta nova comissió l'apartà del teatre d'operacions prop de vint dies, fent-lo desconegut que el dia 10 de desembre, el cap accidental de la plaça, Julian de Bolivar, havia pactat una capitulació honrosa amb el mariscal Augerau.

El Mariscal de França, Pierre François Augereau, segons un gravat del segle XIX. (Història General de França. 1874).

Durant els dies 10 al 19 de desembre, Narcís Massanas tingué coneixement a Sant Feliu que la situació a Girona s'agreujà per moments, en reclutar dos voluntaris que, el mateix 10 de desembre i poc abans de capitular la ciutat, s'escaparen dels baluards, preveient l'irreparable desfeta. El 12 de desembre, Massanas escrigué a la Junta Regional amb l'intent desesperat de donar ajut a la Plaça, ignorant, però, que el dia anterior ja era un fet la rendició: *«Por el adjunto oficio conocerá V.E. el estado de la plaza de Gerona y sus fuertes, a los quales voy a ver si los socorro esta noche con los hombres que he podido encontrar llevando aguardiente y pan. Si entro descansa V.E. sobre el animo que infundiré a aquellos gloriosos defensores. Según me acaban de declarar dos voluntarios de mi batallón que anteayer se escaparon del Condestable, el segundo comandante de dicho fuerte y otros oficiales estaban bebiendo aguardiente, con otros oficiales enemigos por cuyo motivo dicen*

haberse escapado. Esto me hace sospechar que quizá serán tardos mis esfuerzos. Si Dios me concede la gracia de llegar a tiempo! El placer de socorrer a tan distinguidos defensores sea mi recompensa. Daré a V.E. el resultado de mi tentativa. Dios guarde a V.E. Sant Feliu de Guíxols 12 Diciembre de 1809. Narciso Massanas» (54).

El mateix dia envià també una altra carta al seu amic Piu Marquès, batlle de la Bisbal d'Empordà, comunicant-li l'extrema situació en què es trobava Girona. Per les dades de sortida de la rebuda i de la resposta, podem endevinar que Massanas la va fer portar per algun missatger de confiança. Aquesta carta s'ignora avui on és, però sí sabem la resposta que donà l'alcalde de la Bisbal, i que el mateix dia 12 de desembre li fou lliurada al capità Massanas: «*Muy cerca de las diez de esta noche, me ha llegado el oficio de Ud. fechado de este dia, y queriendo cumplir con lo que Ud. me previene, he llamado inmediatamente al sargento 1.º de la sexta compañía del 2.º de Barcelona, Pedro Dalamuda, que entendí habia llegado en ésta a cosa que serian las ocho de esta noche, y al cabo 1.º de la 3.ª compañía del tercio de Talarn, n.º 11, llamado Juan Castellar; y habiendo tomado a los dos juramento, para que me dijeran la verdad de lo ocurrido a la ciudad de Gerona, en su virtud me han declarado la verdad declarando lo que sigue: Que en la mañana del dia 7 de este mes, una división de 500 a 600 hombres entraron en los fuertes llamados Cabildo y Calvario, habiendo la noche precedente, a cosa de las nueve, entrado en el fuerte de la ciudad, donde mataron á quantos hallaron en el, del que pocos pudieron escaparse. Que los siguientes dias 8, 9 y 10, rompieron con un fuego muy violento de más de 20 piezas de artillería de grande calibre, con diez morteros, que disparaban sin cesar, y granadas con seis obuses reales. Que la tarde del dia 10 llegó el parlamento de los franceses, siendo su parlamentario el general Pino, que fué entrado y le recibió el brigadier D. Blas de Fournas, quedando acordes de entregarles la mañana siguiente la Plaza, mediante que nuestras tropas tuviesen descargadas las armas, y sin piedra los fusiles, y sin cartuchos las cananas, fué capitulado que se haria cange de los soldados y oficiales de la guarnición con los franceses que tenemos en nuestras islas; que interin se daría media paga a los oficiales; se respetarían las propiedades todas, paisanos, clérigos y religiosos. Y en consecuencia de esta capitulación, entre las nueve y las diez de la mañana del dia 11, entraron por la puerta del Areny, con música y tambor batiente, unos 500 a 600 hombres vestidos de gala, habiendo salido antes por la misma puerta toda nuestra guarnición, dejando las armas frente al baluarte de*

Santa Clara, y en los fuertes los que estaban destacados en ellos. Que partieron acompañados de unos dos mil hombres franceses, hacia Sarriá, donde dieron medio pan a cada individuo, habiéndose quedado los generales Augereau y Pino dentro de Gerona, alojado el primero en casa del general Alvarez y se cree alojado el Sr. Pino en casa Rich. Que los franceses guardan las mismas posiciones que tenían antes de entrar en Gerona, ocupando los franceses las que ganaron. Que han puesto una grande guardia a San Narciso, y a todas las demás iglesias, respetando bastante a los paisanos. El sargento que declara, al fin de poderse hoy escapar en ésta, pretextó estar enfermo; y el cabo también declarante, se ha huido desde muy cerca de Báscara. Por la parte del Montnegre no hay ningún frances. Dios guarde a Vd. ms. as. La Bisbal, a las once dadas de la noche del 12 de diciembre de 1809. Pio Marqués, baile» ⁽⁵⁵⁾.

Massanas va rebre el missatger la nit del 12 al 13 de desembre, prop de Romanyà de la Selva, quan ja s'havia posat en camí en direcció a Montnegre amb les seves forces. Un cop llegida la carta de batlle de la Bisbal, s'entornà a Sant Feliu i va recollir 30 homes dispersos i fugitius dels regiments que defensaven Girona, retenint-los perquè no difonguessin la notícia de la capitulació.

A les 10 del matí del 13 de desembre, Narcís Massanas escrigué novament a la Junta de Govern del Principat, exposant-los: «*Exmo. Sr. Habiendo marchado ayer al anochecer de ésta para Montnegre, y habiendo oficiado de antemano al baile de La Bisbal (muy amigo mio) para saber de positivo el estado de la plaza de Gerona, y la posición de los enemigos, he recibido en las alturas de Romaña el oficio que incluye original a V.E. En su visita he retrocedido a esta villa en la que ha recogido a 30 hombres dispersos y fugitivos de la guarnición de Gerona los quales tanto por su debilidad como por que no esparcieran la fúnebre noticia he detenido á mis ordenes hasta recibir de V.E.*

Tengo aqui el barco cargado de viveres continuados en la inclusa nota, menos los que llevaba a Gerona, que tambien mando embarcar, de los que espero se servirá V.E. indicarme el destino que deberé darles, o si quedarán á cargo del factor de esta villa.

Ahora que los enemigos se hallan desmembrados con la fuerte escolta de la guarnición de Gerona; ahora que en Montnegre y alturas inmediatas no hay un solo frances es cuando sería conveniente un golpe dado de qualquier modo, pues de todo se saldria bien si se atacase con combinación y celeridad.

No le parecerá a V.E. extraño mi proceder acerca de la Junta Forá-

nea de Gerona por el resultado infeliz que preveía, el qual seguramente seria evitado si dicho cuerpo hubiese obrado con la actividad, con la energia y patriotismo que exigia el estado de la inmortal Gerona. Si V.E. se digna darme alguna comisión, ya sea para recoger y reunir los fugitivos de la parte de la guarnición de Gerona, ya sea para atacar con ellos, o con los somatenes, al enemigo, ya sea para escudriñar los movimientos y operaciones del mismo para lo que tengo buenos y excelentes conocimientos (en cuyo caso espero se dignará V.E. enviarme el competente despacho) suplico a V.E. que sea sin relaciones directas con dicha Junta.

De todos modos espero la contestación sobre quanto llevo expuesto, y las órdenes de su agrado, de V.E. en esta villa, en la que han comparecido una infinidad de somatenes del Ampurdán, que son más útiles y valientes por lo que son más escarmentados. Dios guarde a V.E. ms. as. San Feliu de Guixols, 13 de diciembre, a las diez de la mañana, de 1809. Narciso Manuel Massanas».

Muralles existents a l'antiga Universitat. (Foto J. Martí. 1877. Cedides per E. Massanas).

Mentrestant, el mariscal Augerau havia marxat cap a França, pocs dies després de capitular Girona, com a portador personal de la nova a Napoleó. Augerau deixà repartit el seu exèrcit als voltants de les places de Bàscara, Figueres i la Bisbal. El general francès Amey, que havia substituït Verdier, va desplegar-se cap a Bescanó i Brunyola; i el destacament del general Pino, una part a Fornells i l'altra a la Bisbal amb el general Mazzuchelli. Part d'aquesta divisió al comandament del general Palombino va sortir cap a França escortant els presoners, per internar-los prop de Perpinyà ⁽⁵⁷⁾.

Aquest succés tan transcendent, que significà la pèrdua de Girona, fou rebut principalment a l'Empordà com un dur cop a les seves possibilitats d'alliberar-se del jou francès.

El desencís regnant dins i fora de Girona va fer decaure l'entusiasme de tornar a lluitar aferrissament contra el francès. Molta gent va començar a ésser més partidària de la pau que de tornar a una lluita estèril, una vegada capitulada la Ciutat.

El 19 de desembre, el capità Narcís Massanas tornà a escriure a la Junta Superior, notificant-li la realitat en què es trobava el país en aquells moments. Desconcertat i difosa la fal·làcia de l'acabament d'hostilitats escampada per alguns negociants de la costa i frontera per interessos comercials amb l'imperi francès, Massanas escrigué: «*El número de estos habitantes es considerable en la comarca de La Bisbal y marina contigua hasta Barcelona, sus dependientes beben el veneno que ocultan las máximas de sus principales y seducidos por ellos, no miran ya á los franceses como á sus mortales enemigos. Han contribuido á este desaliento las cuadrillas de bandoleros ó Brivallas dirigidas y apoyadas por un comisionado y supuesto individuo del Gobierno corregimental [que excusa anomenar] y arruinan el país con sus robos y devastaciones. La miseria que cunde en la costa y la falta de alguna partida de tropa española que ya desconocen, hace que se crean abandonados y obliga á unos a recibir con agasajo á los franceses u á otros, á recurrir á sus mismas bayonetas para vindicar su seguridad atropellada por las indicadas cuadrillas de salteadores.*

La presencia de un buen patriota podría cambiar esta situación revistiéndole de autoridad y fuerza en aquellos pueblos, para que apagase la llama seductora que procura avivar el enemigo, restablecerse la seguridad perturbadora por la Brivalla é hiciese cesar las relaciones comerciales con el país enemigo, y renacer aquel amor patriótico que tan a su costa experimentó el ejército francés el año pasado» ⁽⁵⁸⁾.

Ruïnes de Gironella i porta de Sant Cristòfol. A baix ruïnes de l'antic fort de Gironella.
(Foto J. Martí. 1877. Cedides per E. Massanas).

Massanas s'oferia per dur a terme aquesta difícil empresa si l'autoritzava la Junta del Principat a reorganitzar el 1r. Terç de Girona amb oficials i soldats de la seva divisió, que anaven dispersos pels pobles d'aquesta comarca, i amb d'altres que reclutaria en diferents llocs. Però no fou tingut en compte el seu evident patriotisme. Així i tot, la iniciativa i la confiança en si mateix el portaren a prestar valuosos serveis durant els anys 1810 i 1811 al costat dels generals O'Donnell i del baró d'Eroles, que no desconeixien la seva vàlua, i l'aprofitaren en missions importantíssimes i arriscades en mèrit al seu anterior comportament dins Girona.

L'any 1810, els francesos, amos i senyors de Girona, organitzaren la seva administració civil sota les directrius del Règim Civil Francès. El Decret Imperial del 8 de febrer de 1810, nomenant el Mariscal Pierre François Augerau, Governador General de Catalunya, inicià un canvi en la política francesa d'ocupació, creant el nou Corregiment de Girona i subdividint-lo, alhora, en subcorregiments, cantons i veïnats, iniciant una nova divisió territorial, i reduint la totalitat dels Corregiments borbònics existents a quatre, amb llur capitalitat a Girona, Barcelona, Reus i La Seu d'Urgell; per bé que, de fet, tan sols els Corregiments de Girona i Barcelona s'implantaren efectivament. Així, doncs, Girona fou dividida en tres Subcorregiments (Girona, Olot i Figueres), i aquest últim en sis cantons, Figueres cantó de Llevant, i de Xaloc, Besalú, La Junquera, Llançà i Castelló. Augerau va substituir immediatament batlles, ajuntaments i jutges de pau, creant nous càrrecs governatius i jeràrquics com Corregidor, Subcorregidor, Mere del Caplloc del veïnat (comú) més important i Mere dels veïnats (comuns) ⁽⁵⁹⁾.

Mentrestant, els ex defensors de Girona, incloent el seu governador, passaven tantes calamitats en els seus respectius llocs d'internament francesos com les sofertes durant el llarg bloqueig fet a la ciutat del Ter. El dia 6 de gener de 1810, Alvarez de Castro era traslladat des de la seva cel·la del Castellet de Perpinyà a la ciutat de Narbona, en un lamentable estat a causa de la llarga i penosa malaltia que suportava. Després de tornar a la presó de Perpinyà, fou portat al castell de Sant Ferran de Figueres, on va arribar el dia 21 de gener, i on morí l'endemà.

Diferent sort li va tocar viure a Joaquin Ibañez, baró d'Eroles, que durant el mes de gener es va fugar de la presó i havia abandonat França amb un petit grup de presoners, entre els quals s'hi trobava el

coronel Baza, i es presentà a Vic, on clamà de nou per tornar a veure-se-les amb els napoleònics.

Massanas, aleshores, s'uní probablement al general O'Donnell i les seves forces quan aquestes van passar a la província de Girona, després d'haver assetjat a McDonald davant Reus, i intentà la presa de la Bisbal; el guixolenc li oferí ajuda amb els seus soldats, municions i queviures. Això explicaria el temps que Massanas serví amb el general O'Donnell, i que participés més possiblement en els combats enfront dels pobles de la Bisbal, Castellfollit i Olot, que no pas en d'altres d'arreu de Catalunya.

La rendició de les forces del general francès Schwartz a la Bisbal coincidí amb les desfetes que aquest desafortunat militar havia tingut a Palamós i Sant Feliu de Guíxols, i que deixà 1.300 presoners (1 general, 60 oficials de diferents graduacions), 450 morts, 900 ferits i la captura de 17 canons. La part guerrillera havia estat molt menys afectada, de la qual cal remarcar la ferida a la cama del general O'Donnell que el va deixar coix per a la resta de la seva vida i l'obligà a abandonar el comandament actiu de la milícia.

Hom ha de creure que a partir d'aquí Massanas entrà a les ordres del baró d'Eroles, fill d'una noble família catalana, i tan sols un any més gran que en Narcís. La reputació que es guanyà dins els murs de Girona, i que a Eroles no li passà desapercebuda, l'induí a confiar en ell i fer-lo el seu edecà.

Nomenat comandant general de les tropes a l'Empordà, ben aviat es va enfrontar contra els francesos, demostrant les seves dotes militars tant en els combats prop del poble de Lladó, com els de Vilafranca en unió del general Copons.

Mentrestant, a Sant Feliu, la rendició de part de la brigada Schwartz va ésser empresonada a diverses propietats del Monestir, enrevessant més la difícil situació a què es veien pressionades les autoritats municipals per calmar la bravesa de revenja.

Un document escrit per la Junta Local de Sant Feliu ens fa sabedors dels enardits ànims que corrien en aquells dies: *«La Seguridad y buen trato de los oficiales Franceses que se hallan a esta Villa, ha sido uno de los principales objetos en que se ha desvelado esta Junta.*

Esta ha procurado mudarles por dos, ótras veces de habitación a fin de aplacar los rumores Populares que intentaban contra sus Vidas, como que ultimamente los mandó reservadamente á un aposento del real Monasterio de esta Villa, pero la critica actuación del tiempo y la

justa abersión del Pueblo a todo Frances, por atrocidades que sus ojos han visto habian estos cometido, en toda la Carrera, ha fermentado y tomado tal incremento, que la Junta mira por preciso y necesario, que V.S. Tomesela providencia resolutive del desencanto de esta Villa, que juzgue conveniente y pronta para su seguridad» ⁽⁶⁰⁾.

La reconquesta del castell de Figueres

El castell de Sant Ferran de Figueres sempre havia estat en l'ànim dels combatents de tornar-lo a recuperar de l'invasor francès. Ja l'any 1800 s'havia previst la duplicitat de les claus de la porta principal en cas que es perdés la Plaça.

Genís i Pere Bou, fills de Castelló d'Empúries de 17 i 15 anys respectivament, foren els que tingueren la idea: que seria fàcil d'anar des de l'estacada a la porta del magatzem amb un gruix de forces sense ésser vistos. Els dos germans tenien el seu cunyat Joan Marqués d'empleat com a mosso de magatzem al castell, que s'havia guanyat la confiança dels napoleònics, pel qual en Pere i en Genís entraven i sortien del castell amb tota llibertat. S'informà, doncs, de l'enginy al brigadier Rovira, comandant de les tropes a l'Empordà, el qual els envià a Tarragona perquè O'Donnell donés llum verda a l'operació.

Després d'una temptativa d'agafar el castell, suspesa a causa de l'entrada de quatre mil soldats francesos dins la fortalesa, el general Campo Verde encarregà al brigadier baró d'Eroles que estudiés el projecte i l'informés del moment oportú per atacar-lo.

Eroles va començar a preparar el nou pla, i suposem que el capità Massanas hi contribuï amb la seva experiència i coneixement d'aquesta zona. Amb els informes obtinguts es va fer un reconeixement de la fortalesa, al comandament del capità Casas qui, disfressat, entrà conjuntament amb els germans Pou i Marqués, parant atenció a tots els moviments de les tropes de defensa.

El 27 d'agost de 1810, fou el dia assenyalat per dur a terme l'acció, però una mala cronometració de les tropes, a les quals va sorprendre l'albada abans d'arribar al castell, deixà anar en orris tota l'operació ⁽⁶¹⁾.

Per dues vegades més, s'intentà, durant els dos últims mesos de 1810, portar a terme l'acció, i les dues es van haver de suspendre; l'augment del nombre de sentinelles i un fort temporal d'aigua i de ventisca en foren les causes.

Entrada del castell de Sant Ferran de Figueres. (Gravat de Parcerisa. Revista de Girona. 1959).

1811, la fi d'un heroi

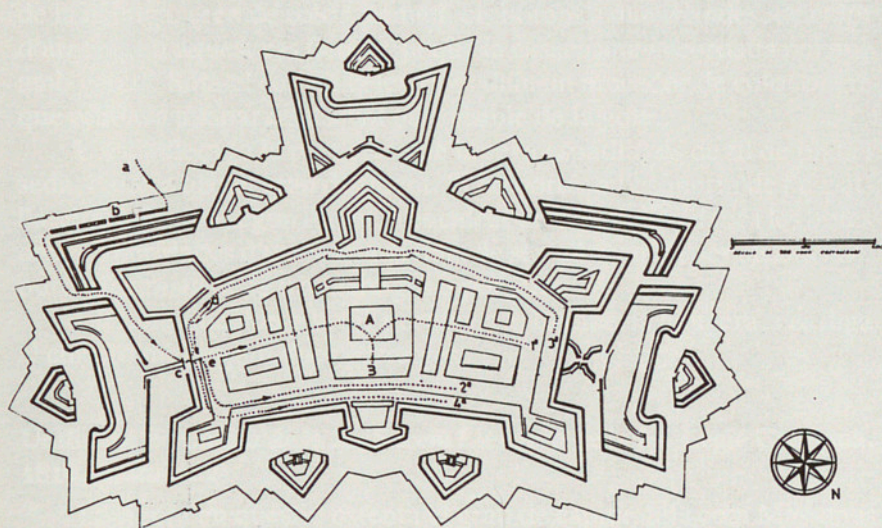
Massanas va estar, durant aquests dos últims anys, amb el general baró d'Eroles, del qual ja he puntualitzat l'afecte i consideració que tenia envers el seu ajudant.

El pla estudiat per Eroles d'agafar el castell de Figueres, acció que s'anava ajornant repetidament; i tant el baró com el comandant de l'exèrcit de Catalunya, marquès de Campo Verde, reconsideraren l'acció i decidiren portar-la a terme el més aviat possible. Els brigadiers Antonio Martínez i Francesc Rovira foren els encarregats de dur a bon fi l'operació, i es va senyalar la nit del 10 a l'11 d'abril de 1811.

La nit del 9 d'abril una columna d'uns mil homes sortí prop d'Olot, i arribà a Vilarig, on s'amagà al bosc tot esperant la nit. Poc després, avançà cap al castell de Sant Ferran, amb una avantguarda comandada pel coronel Llovera. Darrera seu, seguia tot el gruix de la tropa, que era encapçalada per Martínez i Rovira. Llovera enllaçà ben aviat amb Pere Pou en la contraguàrdia de Sant Joan, el qual ja havia obert la porta. L'avantguarda la formaven de quatre seccions: la primera, de 140 homes, comandada pel capità Casas; la segona, de 130

homes, la comandava el capità Rimbau i l'acompanyava com a guia Pere Pou; la tercera, a les ordres del capità Belmàs, amb 65 homes; i la quarta, manada pel capità Iglésias i qui coneixia el castell. La consigna escollida per identificar-se dins el castell fou la paraula «setge», difícilment pronunciada per un no catalanoparlant, ja que eren catalans els qui formaven la majoria de l'expedició militar.

La primera secció, doncs, penetrà al magatzem, reduí la guàrdia passant-la a baioneta i agafà presoner el governador de la plaça. La segona secció sorprengué, dormint, tota la guarnició del quarter d'infanteria; i les seccions tercera i quarta pujaren la muralla i reduïren cinc cossos de guàrdia. Mitja hora després arribà el brigadier Martínez amb la resta de les forces. A les sis del matí i amb una salva triple s'hissà la bandera espanyola al baluard de Sant Narcís.

Croquis C. Díaz Capmany. El castell de St. Ferran.

Sorpresa i presa de Sant Ferran de Figueres per les tropes espanyoles la nit del 10 a l'11 d'abril de 1811. a. Punt per on entraren; b. Lloc de llur primera formació al vall; c. Entrada per la poterna als magatzems del recinte principal; d. Sortida al mateix; e. Es dirigeixen a la guàrdia del principal. Dividida la força en 4 seccions, es dirigeixen a: 1.ª Plaça d'armes (A) - Pavelló del governador, (B) - Allotjament de la tropa d'artilleria; 2.ª Allotjament de la guarnició d'infanteria; 3.ª En suport de la 1.ª (per damunt les muralles); 4.ª En suport de la 2.ª (per damunt les muralles).

L'acció va resultar tot un èxit ja que a més de prendre la fortalesa, s'apoderaren de 800 peces d'artilleria, de milers de projectils, de cent mil quintars de pólvora, de vint mil fusells i de quatre milions de francs.

La pèrdua de les forces de Martínez i Rovira fou d'un mort i dos ferits, i la dels francesos de trenta-un morts, vint-i-cinc ferits i mil sis-cents presoners.

Aquesta acció fou coneguda popularment a l'Empordà amb el nom de la «Rovirada» ⁽⁶²⁾.

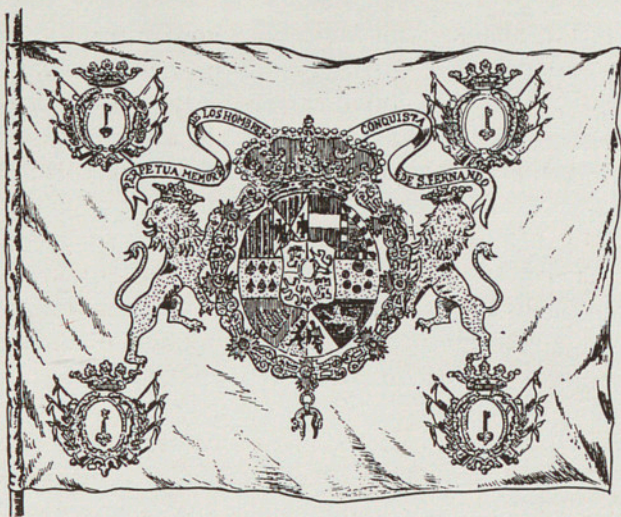
Malgrat haver-hi una relació de molts comandaments d'oficials que hi participaren en la primera escomesa, res se'ns diu del capità Massanas i de la seva participació. No obstant, les forces del baró d'Eroles també acudiren poc després a reforçar els que havien ocupat en un primer moment el castell, i en un informe militar de l'any 1821 es diu que «...*Massanas desempeñó el empleo de capitán en la defensa de Figueras...*» I si això no ens pot provar la participació de Massanas en el primer assalt del dia 11 d'abril, sí que, en canvi, ens consta que participà en els combats del dia 3 de maig contra nombroses forces napoleòniques estacionades davant Sant Ferran.

Poc temps trigaren els francesos en reunir forces de tot Catalunya, al comandament dels generals McDonald i Baraguey d'Illers, davant el castell de Figueres; i després d'un reconeixement del terreny, decretaren un bloqueig en tota regla.

El dia 15 de maig, el brigadier baró d'Eroles, amb tres-cents soldats d'infanteria i dos-cents de cavalleria, aconseguiren de trencar el setge i arribar a Olot, juntament amb Rovira i els germans Pou. Massanas acompanyava Eroles, i aquesta sortida esdevindria, posteriorment, l'intent de socórrer els assetjats, intent que tingué tan funestes conseqüències per al capità guixolenc.

Mentrestant, la ciutat de Tarragona havia caigut a mans del general Suchet i les seves forces. L'exèrcit de Catalunya va quedar desmembrat i dispersat, i l'ajut promès a Figueres no es va poder dur a terme.

La Junta Superior del Principat, assabentada del tràgic setge davant el castell i a instàncies de les Corts Generals i Extraordinàries del Regne, va imposar a tots els pobles una contribució especial «*Extraordinaria de Guerra a toda la Nación*» pel manteniment d'urgència, on cada poble, en principi, havia de pagar dos mil duros en tres terminis mensuals. Sant Feliu rebé la notificació igualment que els seus pobles veïns: Fanals, Santa Cristina, Bell-lloc, Solius, Castell d'Aro, Calonge i Romanyà de la Selva ⁽⁶³⁾.

Bandera Coronela del Regiment d'Infanteria Sant Ferran. Per ordre reial de 15-VI-1811, li fou concedit a perpetuïtat col·locar una clau als angles de la bandera en memòria de la recuperació del castell. (Dibuix C. Díaz Capmany. El castell de St. Ferran).

A primers del mes de juny, al general baró d'Eroles —que havia sortit del bloqueig de Sant Ferran a mitjans de maig— li oferiren una temptadora proposta: franquejar l'entrada i sortida del castell de Figueres assetjat per McDonald, per mantenir-ne la comunicació fins que es rebessin reforços per aixecar el bloqueig. Aquesta incitadora proposta anava acompanyada d'un alt risc de traïció, puix que l'oferia el guerriller passat al francès, Josep Pujol (*àlies Boquica*) qui —segons deia— penedit d'haver servit l'invasor, proposà al baró d'Eroles de tornar a les seves files, facilitant així els seus coneixements sobre les característiques i els emplaçaments de les forces estacionades davant el castell.

Pujol, o més conegut popularment per Boquica, era considerat aleshores com un traïdor a la causa nacional, l'exemple més clar dels anomenats brivalles o caragirats que arruïnaven pobles, terres i conreus.

Josep Pujol i Pujol va néixer l'any 1778 a Besalú, i tant ell com el seu pare, abans d'esclatar la guerra del francès, treballaven de traguers a Olot ⁽⁶⁴⁾.

En començar les hostilitats, Boquica va formar part dels primers

guerrillers que fustigaren els francesos demostrant unes innates habilitats de comandament i d'estratègia militar. Les comarques de la Garrotxa, la Selva i l'Alt Empordà foren confidents companyes de Boquica, qui, a l'abric dels boscos, es convertí en un home atrevit i disposat a tot. Però ben aviat caigué en el parany dels imperials i Boquica, per la manca de comoditats en què havia viscut sempre i per poder figurar al costat de personatges d'élite de l'exèrcit francès, acceptà les proposicions amb llurs conseqüències. Així, va servir durant un cert temps l'invasor, donant-los informacions i desconcertant les autoritats del Principat, fins que fou descoberta la seva baixa fellonia. Sabent que l'havien descobert, s'endinsà als boscos fins que li fou parada una emboscada i fou engarjolat a la ciutat de Tarragona.

Poc després, aconseguí escapar-se i s'oferí tot seguit al general Lamarque per formar una contraguerrilla d'uns 200 homes, reclutats del més baix de l'escala social. D'aquesta manera es formà la companyia armada «*Caçadors de Catalunya*», també coneguts per «*Caçadors distingits de Catalunya*», de la qual Boquica fou nomenat capità pel general Mathieu, fautor de suport i d'ajuda als membres d'aquesta companyia, i que, a partir d'aquest moment, se'ls coneixeria arreu de les nostres comarques com «*els Perrots d'en Boquica*».

El general Eroles, tot i sabent que existia un elevat risc de caure en una trampa, no dubtà de posar-se en contacte amb Pujol a través d'un comissionat, el qual havia de reunir una plena confiança en si mateix i havia d'estar disposat al pitjor.

Narcís Massanas fou l'escollit i es trobà pels voltants de Figueres amb Boquica per negociar, en nom d'Eroles, el lliurament del castell de Sant Ferran, circumstància que Pujol aprofità per donar les ordres als seus subordinats d'agafar-lo i portar-lo emmanillat cap a les posicions franceses, com a víctima expiatòria de la incapacitat francesa de recobrar el castell.

Massanas fou portat a la vila de Pont de Molins, on romania un cert nombre de forces napoleòniques de reraguarda, i allí restà en una casa habilitada com a presó. Se li formà immediatament un consell de guerra sumaríssim en el qual se'l sentencià a mort per set vots contra cinc abstencions dels dotze membres reunits.

La sentència a mort fou llegida davant la porta de la presó, enmig d'un poble consternat per la rapidesa i la intransigent decisió del tribunal militar. Segons el testimoniatge de Francesc Quintana relatat a Balaguer, Massanas no es va immutar, s'encongí d'espatlles i saludà mili-

tarment els seus jutges, acceptant amb una enteresa admirable la resolució dictada pels seus botxins.

Narcís Massanas va demanar repetidament els últims consols de la seva religió, com hi consta en la seva partida de defunció, els quals li van ésser negats pels oficials francesos.

El dia 9 de juny de 1811, quan encara no s'havia llevat del tot el dia, al capità guixolenc li fou ordenat que acompanyés la guàrdia davant l'escamot d'execució. Massanas va sortir del seu lloc d'empresonament recolzat en el braç d'un «*aide de camp*» francès de McDonald, i seguit d'un jove que l'assistí fins els últims instants —a qui es deu aquest testimoni—, en Francesc Quintana.

La població de Pont de Molins va ésser forçada a veure l'execució del jove capità, i obligaren uns quants homes de la vila a cavar la terra en forma d'una fossa, i es col·locà Narcís Massanas d'esquena a ella, davant de l'escamot de granaders. Per uns moments tot quedà en silenci. Massanas donà unes quantes passes fins a col·locar-se al mig del quadre. S'agenollà i resà una pregària. Poc després, s'aixecà gallardament i, amb veu de comandament, ordenà als soldats: «*Foc granaders!!!*».

Vista general del lloc on afusellaren Narcís Massanas, prop de Pont de Molins. El monòlit aixecat a la seva memòria, s'emplaçà on fou enterrat el guixolenc. (Foto Lluís Esteva).

Massanas va caure travessat per les bales franceses, humitejant així amb la seva sang la terra que defensà amb tanta lleialtat i devoció, donant la seva vida per impedir que els principis d'un poble no fossin trepitjats a caprici per la llei del més fort, palesant que la seva immolació, com tantes altres víctimes d'aquella ferotge lluita, no fou en va i que serví perquè anys després de la seva mort, foragitats els francesos, el nostre país tornés a viure, a llevar-se i a somriure, de mica en mica, pas a pas, però sense oblidar aquells homes que lliuraren la seva joventut i la vida per al bé del país.

No hi ha millor elogi, per expressar en poques paraules la vida de Massanas, que les escrites per Víctor Balaguer: «¡Honor a los que mueren como él murió! ¡Dichosos los que se van, si como él se van con la palma del martírio, la corona del valiente, la fe del héroe y el valor del patriota!».

En el llibre primer d'Òbits de l'Arxiu Parroquial de Pont de Molins, s'hi va fer constar la seva defunció: «A los nueve dias del mes de junio del año 1811, fue arcabuceado en los limites de esta parroquia de Pont de Molins, previo consejo de Guerra que al efecto tuvieron los oficiales del ejército de Bonaparte, Don Narciso Massanas, capitán de la segunda sección de Infanteria Ligera Catalana y Edecan del general español Barón de Aroles, quien fué aprendido en ocasión de hacer importantes servicios al Rey y a la Patria, y a su cadáver se le dió sepultura en el mismo lugar profano en que sufrió la muerte y no pudo conseguir los auxilios espirituales que pidió hasta el último suspiro. Fué muerto a los veinticinco años de su edad, era natural de Sn. Feliu de Guixols, de esta diócesis, e hijo legítimo y natural de los consortes D. José Massanas, natural y vecino de Sn. Feliu de Guixols y de Dña. Gertrudis Vaguer y Senti» ⁽⁶⁵⁾.

Anàlisi de l'actuació francesa contra el capità Massanas

No és necessari ésser gaire expert per donar-se compte que el consell de guerra, portat a cap contra el capità Narcís Massanas, fou executat d'una manera accelerada, severa i intransigent per part dels oficials que el jutjaren. L'anàlisi d'aquesta actuació així ho demostra.

Quan un militar era condemnat a mort en temps de guerra i aquest tenia plaça d'oficial, era costum que després de dictar sentència atorgués la seva última voluntat testamentària en una acta notarial, als

efectes de deixar resolts tots els seus béns i volences. Així mateix, malgrat que el Principat estava sota la llei del codi civil francès, els assumptes civils —com podien ésser els testaments, relacions familiars de béns i riqueses, capítols matrimonials, etc.— els solien fer notaris del país. Per això vaig consultar a la secció de protocols notariais de l'arxiu històric municipal de Figueres la remota possibilitat que a Narcís Massanas li deixessin fer l'última voluntat. El que ha estat del tot infructuós ⁽⁶⁶⁾.

Podem dir, doncs, que si a Massanas li foren negats els auxilis espirituals que reiteradament sol·licità i que tan sols representava, única-ment i exclusivament, la pau i tranquil·litat amb la seva consciència, menys oportunitat deuriem donar-li de poder testamentar en un document segellat i vàlid que seria arxivat i guardat per als temps a venir.

Existeixen, doncs, unes quantes preguntes a fer sobre aquestes decisions, i que són claus per esbrinar el que l'exèrcit francès pretenia amb la seva mort:

1r. Hem de suposar, per la rapidesa de les accions preses a l'entorn de Massanas, que aquest fou arrestat pel traïdor Boquica probablement entre el dia 5 i el 7 de juny de 1811.

2n. Massanas fou jutjat i sentenciat a Pont de Molins el dia 8 de juny i executat el 9, en un consell de guerra sumaríssim, i amb una rapidesa inusual per a un personatge com ell, que servia d'edecà a un general en cap de les forces de l'Empordà, al qual es podia haver intentat interrogar a fons sobre diversos aspectes d'alts planejaments d'estat major. Fins i tot, si això no donava l'efecte desitjat, se'l podia haver endinsat cap a França, com a tants altres oficials presoners.

3r. La manera de preparar un afusellament públic davant el poble; el no intentar d'aprofitar els coneixements que Massanas podia saber malgrat que era una persona incorrupte —els francesos podien recórrer a mètodes no gaire ortodoxes per fer-lo parlar— i més si era portat fora del teatre d'hostilitats, com podia ésser Perpinyà o qualsevol ciutat dins territori francès.

Tot això ens demostra que McDonald donà rellevant paper a l'afusellament, volent demostrar que eren durs i impassibles amb els que lluitaven contra ells. Res millor, doncs, que donar un clar escarment en passar per les armes l'ajuda de camp del general Eroles i a la vista d'un veïnatge que no trigaria a difondre la notícia de l'ignominiós i menyspreable assassinat que aplicà amb duresa i severitat l'exèrcit dominador.

Gravat del «Maréchal» francès Macdonald, duc de Tarento i responsable directe de la mort de Massanas. (Dibuix de G. Bussot Liñón, segons quadre de Rioult).

Advertència als pobles del Mariscal Baró d'Eroles

Un mes després de la mort de Narcís Massanas, el general Eroles envià una proclama a tots els pobles de la comarca a fi de combatre l'enemic amb tots els seus mitjans. Eroles intentà de reagrupar mitjançant les Junes Locals soldats dispersos, desertors i «*quintos*», reagrupant-los en tropes d'un mateix Corregiment i enquadrant-los en regiments comandats per caps i oficials de la confiança de la tropa. Les autoritats locals havia de lliurar-los a la ciutat de Vic en un termini de vuit dies, on s'havia establert el punt de reunió dels efectius militars. Així mateix, aquelles eren responsables subsidiàries, en cas de trobar amagat algun desertor a la vila, d'establir multes de tres-cents duros, i de confiscar els béns i habitatges del propietari implicat.

Eroles implantà també un salconduit per a tots els homes de 18 a 40 anys d'edat, a fi de demostrar a les justícies de no ser desertors ni fugitius. Durant els trajectes llargs, havien de presentar-se en fer-se nit als batlles del municipi, els que signaren llurs passaports als efectes d'ésser allotjats a la vila, exhortant que les falsificacions de documents serien passades per les armes.

No ens ha d'estranyar gens la duresa que el baró d'Eroles utilitzà en la seva proclama; l'estat en què es trobava l'exèrcit, a meitats de 1811, féu prendre severes mesures per estructurar comandaments i tropa. Les desercions, l'abandó d'armament i pertinences i la deixadesa generalitzada dels contingents eren normals.

Finalment, en aquest ban el Mariscal declarava: «*Quiero responder a la confianza que depositan en mi los buenos catalanes. Estoy resuelto á morir antes que ceder en lo más mínimo á ninguna de mis determinaciones*» ⁽⁶⁷⁾.

Mentrestant, el renegat Boquica continuà assaltant els vilatges de les nostres comarques, robant i assassinant sense contemplacions a qui volia defensar llurs béns. La seva gosadia sediciosa no agradà gens als francesos, que començaren a dubtar dels beneficis d'aquestes accions, sense cap tipus de cohesió amb les forces regulars i plans establerts per l'estat major francès. Poc després d'haver entrat a sac i destralt a la vila d'Arbúcies el dia 25 d'octubre de 1812, que fins i tot arribà a agafar ostatges del Comú i exigí vint-i-dues mil pessetes per a la seva alliberació, el general Suchet donà ordres per a la captura de tots els components de les companyies de Caçadors distingits de Catalunya, i va quedar definitivament dissolta l'any 1814 ⁽⁶⁸⁾.

A finals de l'any 1813, les tropes franceses començaren a retirar efectius del nostre país. Napoleó, veient que la guerra tocava a la seva fi, entaulà converses amb Ferran VII el 12 de novembre del mateix any. Això el va permetre d'enviar efectius a reforçar els indrets del nord d'Europa, on s'havien perdut cents de milers d'homes. El dia 8 de desembre se signà un tractat de pau entre ambdós països i ratificaren, després d'un cert temps, les Corts de Càdis.

Josep Pujol (àlies *Boquica*) també va passar a França acompanyant les primeres divisions que sortien del Principat, gaudint així d'una directa protecció dels generals Suchet, Mathieu, Lamarque i Decaens, els quals l'allotjaren a la ciutat de Perpinyà i on visqué fins a meitats de l'any 1815.

Un cop restablerta la pau amb el país veí, el Mariscal de camp José Ibáñez, baró d'Eroles, que no havia oblidat la tràgica mort del seu

edecà Narcís Massanas, demanà al govern francès l'extradició de Boquica.

El dia 23 d'agost de 1815, a la tarda, Josep Pujol fou penjat públicament a Figueres, davant els ulls d'un poble que l'escarní i ultratjà durant la seva agonia ⁽⁶⁹⁾.

Accions legals preses per Gertrudis Veguer, 1814-1821

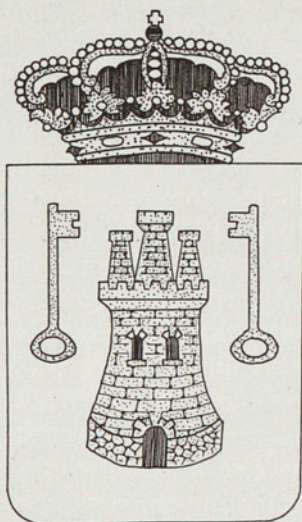
La mort del seu fill Narcís l'any 1811, en plena guerra del francès, motivà que totes les accions legals que podia dur a terme la família davant l'estament militar, romanguessin ajornades fins que la situació del país es normalitzés. Per això, a mitjans del 1814, la seva mare, acompanyada del seu germà Nicolau Massanas, visità el notari guixolenc Francesc Vayreda, a fi de donar poders a Nicolau perquè la representés i tramités totes les peticions per cobrar els drets passius del seu fill, el capità Narcís Massanas. En el llibre notarial, Vayreda anotà: «*En la villa de San Feliu de Guíxols á los siete de Agosto del año de mil ocho cientos catorce. Yo Gertrudis Massanas Viuda de Josef Massanas de la misma. Por quanto se me ha dado noticia de que la piedad del Rey nuestro Señor, se ha dignado concederme en el Montepio Militar la pensión que tenia solicitada como á Madre de **mi Hijo** Dn. Narciso Manuel Massanas, Capitán 1.º, de la Segunda Sección Ynfanteria Ligera Catalana, que murió por causa de la Guerra contra la Francia; y no pudiendo yo asistir al cobro de ella por mi avanzada edad [Gertrudis comptava aleshores 60 anys] y habitual indisposición; espontaneamente otorgo que doy poder bastante á Dn. Nicolas Massanas, teniente de Regimiento de Ynfanteria de Linia de Pontevedra, otro Hijo mio, para que en mi nombre, representandome en toda forma, pueda percibir y cobrar de la tesoreria del Exercito y donde mas convenga, todas las indicadas pensiones vencidas y que vencieran, de que su Real **Magd.** ha hecho gracia á mi favor como á Madre del referido Dn. Narciso; dando de lo que así perciba y cobre cartas de pago y los demas Documentos que le sean pedidos; y cuando sea necesario, presente qualquier suplicas y Memoriales dirigidos al intento, y substituya este Poder en quien y las veces que quisiere,*

revoque substitutos, y nombre otros de nuevo; y á que habrá por firme quanto a su virtud fuere obrando que estaré me obligo con todos mis Bienes habidos y por haber, con renuncia á las leyes en derecho necesarias. Y la otorgante, conocida de mi el Escribano, no lo firmó, porque dixo no saber, hizolo de su voluntad uno de los testigos que son Josef Cabarrocas y Salvio Dispés de dicha Villa; de que doy fe»⁽⁷⁰⁾.

La tramitació feta per Gertrudis Veguer suposo que deuria tenir l'efecte demanat, però no el desitjat i just, ja que les pensions a percebre eren inferiors al grau de capità. A Massanas li fou lliurat el «*Real Despacho*» de capità per la Junta Suprema Central, el 31 d'octubre de 1809 i, a proposta del general Joaquín Blake, en data d'11 d'octubre, per la qual, durant aquests dos anys, 1809-1811, ostentà el grau de capità de la 2a. Legió Catalana.

Durant aquest període, ja s'ha dit que les documentacions militars anaven d'un lloc a l'altre i, malgrat que existia un registre a la ciutat de Sevilla de tots els ascensos militars de l'època, l'administració i la classificació deixava molt que desitjar, i una promoció concreta podia quedar arxivada a qualsevol lloc inimaginable de l'estament militar. Això va passar amb l'expedient de Narcís Massanas, quan la seva mare reclamà els drets i pensions a percebre pel grau de capità d'infanteria, i el Ministeri de la Guerra no li concedí res més que un escalafó inferior.

No fou fins l'any 1821, i després d'una sèrie d'accions legals preses per Nicolau Massanas, quan ho aconseguiren. La tramitació d'aquest expedient, que es troba actualment a la «*Dirección de Servicios Generales del Ejército del Servicio Histórico de Segovia*», no conté la instància realitzada per la seva mare, però sí els escrits de tramitació de la mateixa, i que diuen així: «*Capitania General de Cataluña. — Por la adjunta instancia solicitada por S.M. Dña. Gertrudis Massanas de estado viuda, la revalidación del empleo del Capitán que fue conferido á su difunto hijo Dn. Narciso Manuel en 24 Marzo de 1811 para la 2.ª Sección Ligera de la 2.ª Legión Catalana de la que era Ayudante Mayor; y respecto á que la interesada justifica competentemente su exposición la considero acreedora á la citada gracia, mayormente si se atiende que su expresado hijo sufrió de los Franceses la sentencia de ser pasado por las armas hallandose desempeñando una comisión muy interesante al Servicio Nacional. Paso pues a V.S. dicha solicitud para que se sirva darle el curso que estime conveniente. — Dios guarde a V.S. muchos años. Barcelona 18 Abril de 1821. Pedro Villacampa. — Sr. Ynspector General de Ynfanteria.*

Escut d'armes del Regiment d'Infanteria Sant Ferran. Castell d'or merletat, coronat amb tres torres i maçonat de gules amb dues claus acostades i afrontades. El comput és timbrat amb corona reial. Aquestes peces recorden el fet d'armes del 10 d'abril de 1811 on es recuperà el castell. (Dibuix C. Díaz Capmany. El castell de Sant Ferran).

Capitania General de Cataluña. — ...y reconociendo los reales despachos detenidos se ha encontrado el del empleo de ayudante 1.º de la Sección de infan^{ta} ligera de la 2.ª Legión Catalana expedido a Massanas en 19 de febrero de 1811 con antigüedad de 7 de noviembre de 1809 y abono de sueldo desde 23 de marzo de 1810 y en vacante que dexó Dn. Juan Serrano a su fallecimiento. — Este despacho está registrado y podrá remitirse por el conducto del Capitán Genl. de Cataluña. — Resultando además comprendido el mismo Massanas en la propuesta de la segunda sección ligera formada en 24 de marzo de 1811 y remitida al Ministerio de la Guerra en 16 de abril siguiente, según aparece de los papeles de Cataluña; y desempeñó este empleo en la defensa de Figueras habiendo obtenido los demás sus reales despachos; podrá informarse así a Guerra opinando que si esto consta en este Ministerio podrá merecer la interesada que se le expida el real despacho de capitán a favor de su difunto hijo Dn. Narciso para que obté á lo que pertenezca. — Al Ministerio de la Guerra. 1.ª División. 2.ª Sección.

Exmo. Señor. El Capitán General de Cataluña tuvo la bondad de remitirme para el curso conveniente en 18 de abril último la adjunta instancia documentada de Dª Gertrudis Massanas viuda madre del difunto Capitán que se dice fue de la extinguida 2.ª Sección Ligera Catalana Dn. Narciso Manuel Massanas, en solicitud de que se le expida el real despacho de dicho empleo para el qual fue propuesto y aprobado por el Go-

bernador que fue de Figueras Dn. Juan Antonio Martinez en 24 de Marzo de 1811. Se funda en que habiendo acaecido la muerte de su referido hijo en 9 de Junio siguiente a manos de los enemigos desempeñando el mencionado empleo no pudo llegar a recoger el respectivo real despacho. — En comprobación de lo expuesto acompaña la interesada una certificación exivida por el teniente coronel Dn. Joaquin Roy capitán del regimiento de Murcia, como encargado de los papeles de la Sub Insoec. del 1er. Exercito y visada por el mismo Capitán General en que contrayendose á la indicada propuesta asegura se firmó esta en el citado dia 24 de marzo y que fué remitida é ese Ministerio en 16 de abril siguiente, y que en ella se le consultó a Dn. Narciso para Capitán de la 1.ª Compañia del 2.º Batallón de dicha sección. — En vista de estos documentos he reconocido los reales despachos que existen detenidos en esta secretaría y no fueron remitidos por el Sub Inspector de Cataluña por ignorar el destino de los interesados; y resulta hallarse entre ellos el del empleo de 1er. Ayudante que al referido Dn. Narciso se expidió con antigüedad de 7 de noviembre de 1809 para la expresada Legión al qual dan el curso condesciente.

Por lo tanto y siempre que la insinuada propuesta obre en la Secretaría de ese Ministerio ó que los consultados en ella hayan obtenido la aprobación de S.M. así como la consiguió del empleo de Capitán 2.º de dicha sección y con antigüedad de 21 de abril de 1811 Dn. Francisco Corominola cuyo real despacho baxo en 23 de Septiembre de 1819 doy de dictamen puede la suplicante merecer la gracia que pide, mayormente quando su hijo falleció en defensa de la justa causa. — Manifiestolo así a V.I. por si gusta ponerlo en conocimiento de S.M. para su real resolución. Ds. Ge. Madrid 4 de Junio de 1821.

Al Capitan General de Cataluña. Exmo. Señor. Con fecha de ayer; y despues de instruida quanto me ha sido posible, he dirigido al Ministerio de la Guerra con mi informe la instancia documentada que V.E. tuvo Bondad de remitirme en papel de 18 de abril último de Dñ^a Gertrudis Massanas viuda madre del difunto Capitán que fue de la 2.ª Sección Ligera Catalana Dn. Narciso Manuel Massanas en solicitud que se apruebe este empleo. Lo que aviso a V.I. consecuente á su citado escrito. Ds. Ge. Madrid 9 de Junio de 1821 [Curiosament aquest escrit porta data de 10 anys després de la mort de Massanas].

Expediente el Real Despacho
confirmando p
las acciones

Mass

Fecho em 31.^a
de Outubro de 1809

Entendiendo á las facultades que S. M. me tiene
compradas para premiar los oficiales dignos, que por
sus acciones se hagan acreedores; he concedido gra-
do de Capitan á D.ⁿ Narciso Manuel Nasvansa,
Estudiante del Sr. Tercio de Brima, en atencion á la
Nigeria con que se ha portado en introducir víveres
en la Plaza de Brima: Cuyo conocimiento di á
D. E. para que elevándolo á la piedad del Rey, se
le expida su correspondiente Real Despacho con
la fianza de veinte y tres de Julio de este año.

217 Rue d'E. m. a. 19
te. Binard & Nick H. detour 1860.

Exmo Señor.

Leachin Blake

Exmo. Señor. Sr. Secretario de estado y del Despacho de la Guerra me dice en dos del corriente mes lo siguiente. De orden del Rey hasta fines que convengan. — Lo que con inclusión del estado del real despacho traslado a V.E. consecuente a su oficio de 18 de Abril mismo en que remitió a la instancia de la referida Dña. Gertrudis Massanas; y ruego a V.E. tenga a bien avisarme al recibo de aquel Despacho. Ds. Ge. Madrid 12 de Novre. 1821. Al Comandante General de Catalunya.

77

de la segunda Legión Catalana que se expidió al citado D. Narciso en 19 de Febrero de 1811 cuyo despacho no incluí a V.E. por olvido involuntario en 12 del corriente mes al dirigirle el de la confirmación del referido empleo de Capitán, y por lo tanto hago acorde con el objeto de que tenga a bien disponer llegue a mano de la expresada Dª Gertrudis Massanas para el uso que pueda convenirle, teniendo V.E. igualmente la bondad de acusarme el recibo del indicado despacho del 1er. Ayudante. Ds. Ge. Madrid 17 de Novre. 1821.

Capitania General de Cataluña. — Con el oficio de V.S. de 17 del actual he recibido el Real Despacho de D. Narciso Manuel Massanas 1er. Ayudante que fue de la extinguida 2ª Sección Ligera Catalana ya difunto que se hallaba archivado en esta Ynspección General, el que haré llegue en poder de su Viuda Madre Dª Gertrudis. Expreselo a V.S. conforme solicita en su citado oficio. — Dios Gue. a V.S. ms. as. Tarrasa 23 de Novre. de 1821. Pedro Villacampa» ⁽⁷¹⁾.

Amb aquest últim ofici, doncs, i després de set anys d'iniciar la demanda, es reconeixien els serveis i graus obtinguts pel capità Massanas, gaudint, a partir d'aleshores, la seva mare, les pensions del seu difunt fill.

Exhumació i trasllat de les despulles de Narcís Massanas

Al poble de Pont de Molins, a ran de carretera en direcció a La Jonquera, a la dreta, existeix una petita calçada asfaltada que duu al poble de Cabanes. A poc de començar-la, ens sobta la verdor de les oliveres velles amb llurs traços linials marcats per l'home. Avui, el camí ha partit en dos l'enverat i capriciós verdal, deixant a una banda tant sols una franja de corivelles que, com amatents guardians, custodien el monument aixecat a l'heroi capità Massanas.

El monòlit, desgastat pel pas del temps, ha agafat el mateix color que la làpida del nínxol, que guarda les despulles del capità, al cementiri guixolenc. Ja no hi ha la creu que es col·locà originàriament al cim del pilar. Només hi queda el palastre com a record. Una senzilla inscripció —en perill de desaparèixer per les inclemències del temps— assenyalava el lloc on va morir el militar guixolenc: «*Murió en este sitio/defendiendo su patria/con heroico valor/el capitán D. Narciso Massanas/ el 9 de Junio de 1811./Sus restos exhumados/en 4 de Julio de 1814/se hallan depositados en la iglesia/de la villa de San Feliu de Guixols*».

Pont de Molins. Monument dedicat al capità Massanas. (Foto Lluís Esteva).

Aquesta inscripció és anterior a l'any 1852, ja que Víctor Balaguer l'insertà en el seu llibre *«Història de Catalunya»*.

A partir d'aquí, i quant a la inscripció del monument, tots els treballs fan referència en aquesta data de 4 de juliol de 1814, com exhumació del seu cadàver. Balaguer, Emili Grahit, Josep Ma. Ferrer, etc. Però el cert és que aquesta data és confusa i no demostrada. No existeix cap documentació oficial en la qual es digui que Massanas fou traslladat l'any 1814, o que rebés sepultura al nostre cementiri del Monestir.

Per dues vegades vaig consultar els llibres de defunció dels anys 1810-1816, pàgina a pàgina. Vaig intentar consultar els registres de la vila de Pont de Molins, però aquests foren cremats els anys 1936-39 durant la guerra civil espanyola. Calia seguir, doncs, consultant els llibres parroquials de Sant Feliu, a l'espera de trobar quelcom, que es presentà en el llibre núm. 7 de l'any 1830. A l'índex alfabètic d'òbits hi havia enregistrat a la missa en cos present Narcís Massanas: *«A quinze y a*

diez y seis de Diciembre de mil ochocientos treinta se celebró en esta Monacal Parroquial Iglesia de S. Feliu de Guixols, el cuerpo presente y honras de D. Narciso Massanas, capitán que fué de la guerra de Napoleón, en cuyo tiempo y a murió en Defensa del Rey N.S. y de la Religión, edad cuarenta y cuatro años y un mes hijo de José Massanas y Gertrudis Veguer con oficio de cuatro hachas, a cuyos oficios asistió la R. Comunidad de Monges y Clérigos. — Pere Jr. Ildefonso Ametller, Vicario del M. Y. S. Abad» ⁽⁷²⁾.

És evident que aquesta partida fa referència a l'edat que Massanas tindria —de no haver estat executat— aleshores: 44 anys. Però és que, ensems, ens assabenta que el trasllat de les despulles de l'heroi guixolenc a Sant Feliu tingué lloc entre els dies 15 i 16 de desembre de 1830.

Així, doncs, hauríem de concloure que l'exhumació i l'esmentat trasllat no es realitzà el 1814 —com consta en la inscripció del monòlit de Pont de Molins—, sinó el 1830.

L'any 1864, concretament el 30 d'agost, el rector de la parròquia de Sant Feliu, Mn. Joan de la Cruz Geonés, envià un ofici al Vicari General del bisbat, en què li comunicava la intenció de procedir a l'examen de si en realitat existien, dipositades a l'església parroquial, les despulles del capità guixolenc Narcís Massanas, mort pels francesos a la Guerra de la Independència.

En data de 29 de setembre, el Vicari General autoritzà Mn. Geonés per portar a terme els treballs necessaris per a la verificació de les restes; fixant per fer-ho el 6 d'octubre del mateix any.

Arribat el dia assenyalat, es constituí a l'església la comissió designada per això. Aquesta estava formada per l'escrivà de la vila Joaquim Ametller, els testimonis Josep Cabarrocas, Josep Vergés i Joan Selvasembrada, a més d'una representació de totes les persones que signaren la sol·licitud de comprovació i trasllat de les restes en un lloc més vistós del monestir.

Però deixem que sigui el mateix rector, qui ens relati amb el seu informe els treballs de comprovació: «*Mandé al albañil D. Narciso Roca que procediese a la apertura del depósito o local, entre paredes a once varas de distancia en la izquierda de la puerta ferrada y a dos varas de la superficie. — Luego de estar abierto un boqueron suficiente para entrar un hombre se suspendió el trabajo, y ventilado el local, con las prevenciones higiénicas, mandé al sepulturero D. Narciso Cosp que entrase y reconociese si se hallaba la caja que contuviese dichos restos. — Hallóse efectivamente una cajita de unos cuatro y medio palmos de lar-*

go y unos dos de ancho, cerrada con un sobre en forma de baúl, donde se leyó la inscripción siguiente: "Aquí yacen las respetables cenizas del Capitán Dn. Narciso Manuel Massanas, Mártir de la Pátria, en Pont de Molins a 9 de Junio de 1811". — No se puede dudar que son realmente los restos del difunto Massanas habiendose hallado en perfecta conformidad con las disposiciones del hermano del relatado difunto, D. Nicolás, hoy retirado en Barcelona [L'any 1864 Nicolau comptava 75 anys] y D. José Cabarrocas, carpintero que fué del monasterio y en su consecuencia se declaró probada la identidad en el auto proferido en las diligencias que con este motivo actuó el citado Escribano D. Joaquin Ametller. — En el mismo local se hallaron tambien otros restos de cuatro cadáveres en cuatro distintos baúles, sin que por ahora se sepa de quienes fueron, y solo se citaba allí sepultado el de una señora conocida por la Pubilla Xoya. — Se buscarán datos para averiguar si se puede la denominación de aquellos difuntos para procurar la traslación al cementerio, cuando se verifique la de los restos del Sr. Massanas al lugar que se proyecta» ⁽⁷³⁾.

Conjunt del Monestir i Arc de Sant Benet a finals del segle XIX. El dia 6 d'octubre de 1864 es procedí a Sant Feliu a la verificació de les restes del capità Massanas. (Foto d'Àngel Jiménez).

Així, doncs, aquesta iniciativa la prengué, com molt bé diu el rector Mn. Geonés, un grup de persones actuant particularment i signà tal demanda a l'objecte de traslladar les despulles de Massanas en un lloc més rellevant de l'església ⁽⁷⁴⁾.

A començaments de l'any 1895 i a causa de l'estat ruïnós en què es trobava la sepultura del capità Massanas, en sessió de 4 de gener, el Ple de l'Ajuntament guixolenc autoritzà el Sr. alcalde Josep Aymerich, perquè realitzés les gestions necessàries per dur a terme el solemne acte de trasllat al nou cementiri municipal de les restes mortals del capità Narcís Massanas, i que reposaven des de l'any 1830 a l'edifici de l'ex-convent de la vila.

En data 12 d'abril, l'alcalde informà al consistori de les accions realitzades, fixant el primer diumenge dia 5 de maig, a les sis de la tarda, el trasllat de les restes de l'insigne Massanas, al qual es procurà de donar el major realçament possible i s'invità totes les autoritats locals, les societats recreatives, les escoles públiques, així com tot veïnat en general a fi de tributar els honors a la memòria de l'il·lustre patrici. Signaren aquesta acta, Josep Aymerich, Ildefonso Perdrieux, Joan Vidal, Joan Aurich, Salvador Barceló, Pere Cervera i el secretari Salvador March ⁽⁷⁵⁾.

Aquesta decisió de traslladar les restes de Massanas al nou cementiri de Mas Pintó fou rebuda amb agrat i emoció per part del poble guixolenc. Tan bon punt la corporació municipal ho féu public, la premsa local i provincial omplí les seves pàgines agraint la remembrança de les autoritats locals, i rememorà els fets gloriosos en què hi participà el capità guixolenc.

Així, el dia 5 de maig i al voltant de les sis de la tarda, es reuniren les autoritats municipals conjuntament amb diversos representants d'associacions i activitats guixolenques a la Casa de la Vila, i des d'allí, sota la presidència de l'alcalde Josep Aymerich, s'inicià la comitiva que acompanyaria les despulles del valent capità. El seguí l'encapçalà el mateix batlle, acompanyat dels regidors i secretari municipal, tot seguint al darrera els empleats de l'ajuntament. Les escoles públiques, la premsa local, les societats recreatives, el cos consular i les diverses persones invitades a l'acte es dirigiren a l'església parroquial on reposaven les restes de Massanas. Aquestes foren col·locades en una urna en presència de l'alcalde, el rector Mn. Jaume Puig, el jutge municipal Pere Pascual i el secretari Salvador March, el qual estengué acta. També es dipositaren en quatre urnes les restes dels altres cadàvers de persones desconegudes.

11 - S. Feliú de Guixols. — Vista del paseo del mar y la torre del Nuevo Casino La Constancia

L. Rolin, fot. Barcelona

Passeig de Sant Feliu a les darreries del segle XIX. El dia 5 de maig de 1895, les despulls del capità Massanas foren portades processionalment per diversos carrers de la nostra vila. (Foto d'Àngel Jiménez).

Tot seguit i després d'haver resat el responsori, les despulls foren portades processionalment pels carrers de l'Hospital, rambla Antoni Vidal, Major antiga, Plaça de la Constitució, carrer de les Voltes i Plaça del Monestir, i d'allí varen ésser conduïdes les cinc urnes amb els cotxes funeraris cap al cementiri als acords d'una marxa fúnebre ⁽⁷⁶⁾.

L'urna de Narcís Massanas fou dipositada en el nínxol número 29, segona bordada, juntament amb un exemplar de l'acta que es llevà, i en el número 30 de la mateixa bordada les restants quatre urnes. Poc després de resar l'última oració, i que les autoritats homenatgessin amb una emotiva desfilada, el nínxol fou aparedat davant la nombrosa multitud que es congregà al cementiri, testimoniant així llur reconeixement envers el seu compatriota.

El mateix dia, des de Sant Feliu, el cronista del periòdic «*El Corresponsal*» escrivia: «*Cerca de cuatro mil personas se calcula que presenciaron con religioso silencio y muestras de gran respetuosidad de traslación de tan veneradas cenizas que recordaran siempre al pueblo de San Feliu de Guixols la nobleza, la hidalguía, el valor de uno de sus más placeros hijos, aunque nacido de humilde cuna, uno de los valientes defensores de la inmortal Gerona...*» ⁽⁷⁷⁾.

No s'acordà fins a finals del mes de juny la col·locació d'una làpida per part del consistori guixolenc, com a recordatori d'aquest trasllat; i una altra, al nínxol on es dipositaren les restes de les persones desconegudes ⁽⁷⁸⁾.

Aquest acord del ple no es va complir al peu de la lletra, i si bé al nínxol de Massanas sí que es col·locà, posteriorment, l'artística làpida que coneixem, no s'arribà mai a instal·lar-ne cap en el que dipositaren les altres despulles.

A començaments de l'any 1896, el nou ajuntament, encapçalat pel nou alcalde Josep Soler Parera, continuà amb l'encertada línia de l'anterior batlle Aymerich i els seus regidors. En data de 17 de gener, va acordar designar amb el nom de Ronda Massanas, el carrer grafiat amb número 89 en l'avantprojecte del plànol de reforma de la vila (actual «*Ronda Màrtirs*»), i s'aprovà definitivament el 30 d'octubre de 1896 ⁽⁷⁷⁾.

Pels documents obrants a l'arxiu municipal, sembla ésser que l'ajuntament va encarregar a l'arquitecte Guitart que tingués cura dels treballs d'execució de la làpida de Massanas, que es construí a la ciutat de Barcelona. En un escrit dirigit al batlle de l'Ajuntament en data 22 de gener de 1896, Guitart li notificà: «*En cumplimiento del encargo de esa Alcaldia se está ejecutando, tocando ya á su fin, la talla de la lápida con destino a la sepultura de los restos del capitán Don Narciso Massanas. Nos hallamos pues en el momento de proceder al grabado de la inscripción que más lacónicamente sintetice al heroico guerrillero.*

Antes de emprender ese trabajo el que suscribe tiene el honor de someter a la deliberación y resolución de V^a M^a la redacción literaria de lo que en su sentir se cumple mejor el objeto y es como sigue:

Sobre el lazo que en combinación con la alegoría sirve para la dedicatoria se escribiría. "La Vila de Sant Feliu de Guixols", y en el fondo y sobre la lápida propiamente dicha: "Al seu fill l'heroich capità/en Narcís Massanas/fou fusellat pels francesos/en Pont de Molins/lo dia 9 de Juny del Any 1811/y portat á esta sepultura lo dia/5 de Maig de 1895"» ⁽⁸⁰⁾.

Aquest text escrit per Guitart fou el que finalment s'esculpí a la làpida i que ha arribat fins als nostres dies. Aquesta, però, no es va col·locar definitivament al nínxol fins ben entrat el mes d'abril, ja que la comissió plenària de l'ajuntament va autoritzar el seu constructor perquè la pogués exposar a l'exposició que se celebrà a Barcelona pels voltants del mes de març de 1896.

Làpida recordatòria que la vila dedicà al seu fill Narcís Massanas l'any 1895 i que guarden les restes al cementiri guixolenc de Mas Pintó.

Localització del consell de guerra fet a Narcís Massanas

El consell de guerra que es formà al capità Massanas portava data de 9 de juny de 1811, dia en què l'executaren a Pont de Molins. Originalment hi va haver diverses còpies d'aquesta sentència, ja que freqüentment aquests pasquins condemnatoris es fixaven a diferents indrets de les poblacions.

Una còpia d'aquesta sentència s'enregistrà i es guardà a l'arxiu històric de Peralada, juntament amb altres documents relacionats amb la Rovirada; el consell de Narcís Massanas, i els que afectaren Joan Marquès, Joan Sunyer de Castell d'Empúries, Joan Floretta de Gariguella, Francesc Blouquier de Montpeller, Teresa Pous, muller de Joan Marqués, Magdalena Pous i Maria Anna Floretta, tots ells habitants del castell i acusats de complicitat en el lliurament de Sant Ferran.

Avui, encara es conserven a Peralada aquests últims i d'altres, però el referent a l'execució del capità Massanas, classificat amb el número 91, malgrat que està enregistrat com documentació existent, no s'hi troba arxivat. He de puntualitzar que la sentència impresa d'aquell

consell de guerra va ser exhibida a les exposicions itinerants que es realitzaren a Figueres l'any 1951 i a Barcelona el 1954. Hom pot creure que, per alguna causa que s'ignora, no tornà al seu lloc de procedència.

Així tenim que la ciutat de Figueres, en el mes de maig de 1951 i patrocinat pel seu ajuntament amb motiu de les fires i festes de Santa Creu, homenatjà les forces amb guarnició a la ciutat, amb una exposició de llibres, documents i gravats d'art i història militar dels segles XV al XIX. Numerat amb documentació LIV s'inventarià: «*Consejo de Guerra. Pont de Molins, 9 Junio de 1811. Contra Manuel Narciso Masanas, Capitán y Edecán del General Barón de Arolas, acusado del delito de Soborno a la deserción, con la pena de muerte. (A Perpignan, de l'Imprimerie de J. Alzina, co-imprimeur de l'Armée du Gouvernement de Catalogne)*» ⁽⁸¹⁾.

Tres anys després, i concretament del 26 de gener al 3 de febrer de 1954, la capella de l'antic Hospital de Santa Creu de Barcelona va acollir l'exposició de llibres, documents i gravats d'art del període de la Guerra de la Independència, sota els auspicis de la «*Delegación del Ministerio de Información y Turismo*», i dedicada a les forces de l'exèrcit de la quarta regió militar, en commemoració del XV aniversari de l'alliberació de la ciutat. Designat amb el número de document XLI, es féu idèntica referència de l'escrit exposat al saló d'actes de l'ajuntament de Figueres l'any 1951 ⁽⁸²⁾.

Res més no se sap d'aquesta còpia del Consell de Guerra fet a Massanas. No s'ha pogut esbrinar el seu parador, tot i haver-lo cercat a diversos arxius del país i de l'estranger. Lamentablement, doncs, no podem comentar ni comprovar el zenit jurídic de la seva carrera militar, escapçada als vint-i-quatre anys per la intransigència dels auditors del duc de Tarento.

APÈNDIX I

Estudi d'uniformologia de Narcís Massanas

Voldria, finalment, dir quelcom dels uniformes que lluí Massanas durant tota la seva estada a l'exèrcit, des de l'any 1808 al 1811. Aquest estudi ha estat realitzat després de consultar diversos llibres i gravats de l'època.

L'uniforme militar de començaments del segle XIX, d'indumentària inspirada quasi integrament en l'estil anglès, amb colors alegres i diferenciadors entre sí, ha fet, a vegades, que el seguiment d'un determinat cos o exèrcit s'esvaeixi en un mar de dubtes.

Caldria, doncs, remarcar aquí la importantíssima ajuda que he rebut del Sr. Joaquim Pla i Dalmau.

**Uniforme de Tinent del 1r. Terç de Miquelets de Girona. 1809.
(Làmina 1)**

La figura dibuixada porta barret negre de pic i plomell de color vermell. Aquest tipus de capell era per a ús exclusivament d'oficials, car la tropa i sots-oficials portaven barret de copa tipus «*mossos d'esquadra*» amb plomatge també vermell.

La casaca que llueix aquest oficial és de color marró, idèntica al color de la vestimenta que solien utilitzar els monjos de diverses ordres gironines. Existeix una disposició d'ordenança sobre la uniformitat dels Miquelets, que diu que s'anirà amb bona roba i bon tall, assimilant les modes avantguardistes del país. Tot això ens demostra que, a començaments de la guerra, les forces de Miquelets anaven les més modernes de la indumentària militar. Posteriorment, i a causa de la manca de «*confecció de primera qualitat*», es requisaren els telers religiosos —casualment dels mateixos colors— i es confeccionaren sense tantes exquisides precaucions. Aquesta casaca llarga era per a l'ús d'oficials, mentre que la tropa portava jaqueta curta fins a la cintura.

El coll de la levita, el revés davanter, la volta del puny i la porteta de la màniga, eren de color vermell, els botons a dues bandes, de color d'argent, en aquest cas ficticis, ja que la casaca anava cordada pel mig amb gafets. Sota el coll de la levita es duia un mocador de color negre que ajudava a tapar qualsevol part visible de la gola.

L'espatllera (a la part dreta de la seva espatlla) és de fil de plata i seda, i indica així el grau de tinent. Si ho portés a l'esquerra de l'espatlla seria alferes o segon tinent. Les calces eren de color blanc i les botes anaven perfilades d'un voraviu i bola de serrell vermell per als oficials, portant la resta de la tropa mitges o polaines.

El sabre que duu a la mà pertany a la cavalleria lleugera, i es lliga al cinturó mitjançant dues corretges.

Uniforme de Capità de la 2a. Secció Lleugera de la 2a. Legió Catalana. 1810. (Làmina 2)

La figura en qüestió ostenta el grau de capità, tal i com Massanas ho fou l'any 1811; les espatlleres a ambdues espatlles de color daurat i serrells de fil d'or i seda així ho indiquen.

La casaca de color blau fort, curta a cintura, amb botonadura d'or i voravius daurats, va cordada també amb gafets, tal com s'ha fet constatar a la làmina anterior. Sota el coll de la levita perfilat amb voravius daurats, duu un mocador negre per tapar la gola. Els punys de les mànigues són vermells acabats en pic. El barret anomenat «shako», d'estil

inequívocament francès, és de color negre amb bordó daurat, tocat d'un plumall del mateix color. Recobrint la part superior del «shako», s'hi aprecia un gerga de color vermell amb borla i serrells també daurats, a semblança de la nostra tradicional barretina com a distinció de regiment català.

Aquest toc d'identitat no fou pas massa original ja que presumiblement va ésser copiat del «colback» (barret) específic dels «chasseurs à cheval» francesos. La placa del Shako indica que pertany a la 2a. Legió Catalana, i els cordons i galteres metàl·liques també són daurades.

La faixa lligada a la cintura és de color carmesí amb serrell. Les calces variaven amb les estacions anyals; a l'hivern blau fort i a l'estiu blanques. Les botes tipus cavalleria anaven perfilades amb voravius i bola-serrell daurats, i el sabre és del mateix tipus que l'exposat a la làmina referent a l'uniforme de tinent de Miquelets.

Edecà del general baró d'Eroles. 1810-1811. (Làmina 3)

Com ja s'ha explicat, Massanas fou durant cert temps, i fins a la seva mort, ajuda de camp dels generals O'Donnell i baró d'Eroles.

Si atenem que l'exèrcit va copiar generalment la moda militar francesa i posteriorment l'anglesa, ens podem fer la idea que també els ajudes de camp imitaren els seus homòlegs en la vestimenta. Per això, difícilment podem saber el tipus d'uniforme que porta Narcís Massanas, car la vestimenta dels «aides de camp» solia freqüentment ésser capritxosa i diferenciada entre si.

Lilianne i Freud Funken defineixen així els ajudes de camp francesos en la col·lecció Casterman-edició belga, de l'uniforme del primer imperi francès: «*Després dels generals de brigada, ajudants generals o ajudants comandants, empleats d'estat major, venien els ajudes de camp encarregats d'ajudar i trasmetre els oficis generals. El número d'edecans*

anava fixat per graus militars; 6 pel servei d'un mariscal, 3 per un general de divisió i dos per un general de brigada. Com tots els oficials sense comandament de tropa, els ajudes de camp portaven rarament l'uniforme prescrit, lluint en totes les ocasions uniformes de fantasia».

Tal com he dibuixat el personatge a la làmina, i no volent entrar en hipòtesi dels uniformes d'imaginació, llueix l'uniforme de la 2a. Legió catalana, calces blanques d'estiu, pellissa a l'espatlla estil «aide de camp» francès, i sabre de cavalleria. Al davant de la montura del cavall, porta dues pistoles enfundades. I gravat a la manta de la montura les inicials N.M. tal com ho solia portar el propietari del cavall.

APÈNDIX II

Baptismes i apadrinaments de la família Massanas (1554-1795)

Llibre bapt. núm. 1. 1522-1584

14 Novembre 1554. JOAN IPOLIT GASPAS. fill de Joan Massanas i Esperança; foren padrins m.^o Misser Pons Doctor i la senyora Axada.

Llibre bapt. núm. 1

17 Desembre 1574. ISABEL JULITA. filla de Gaspar Massanas negociant i Margarida, padrins Joan Massanas i Joanna viuda.

Llibre bapt. núm. 1

3 Setembre 1577. ANA RAFELA JULITA. filla de Gaspar Massanas y sua muller, fons padri Joan Torres menor y padrina sa filla donzella filla de m.^o Narcis Ferrer mescader.

Llibre bapt. núm. 1

1 Juliol 1580. JOAN YPOLIT. fill de Gaspar Massanas y seva muller Margarita, fons padri lo capita Juan Falgueres y padrina Elisabet muller de mestre Juan quiest cirurgiá.

Llibre bapt. núm. 1

29 Octubre 1581. PONS YPOLIT GASPAS. fill de Gaspar Massanas marines y de la muller Margarida, fons padri Mestre Pons Fonaller, sabater y padrina la senyora Maria Prats viuda.

Llibre bapt. núm. 2. 1588-1629

6 Setembre 1587. ? ? ?. fill de Gaspar Massanas y...

Llibre bapt. núm. 2

12 Octubre 1589. CATERINA ELISABET. filla de Gaspar Massanas i Margarida, foren padrins Josep Reg i padrina Caterina Llopis.

Llibre bapt. núm. 2

22 Agost 1591. NICOLAU IPOLIT. fill de Gaspar Massanas i de Margarida sua muller, foren padrins Nocolau Morell i la Sra. Lourdes.

Llibre bapt. núm. 2

18 Gener 1594. JOAN fill de Gaspar Massanas i de Margarida, foren padrins Joan Llopis i Madrona custurer muler de mestre Nicolau Custurer.

Llibre bapt. núm. 2

26 Març 1595. MARIA ELISABET YPOLITA. filla de m.^o Gaspar Massanas i Elisabet Sanuler, foren padrins Anton Torres i Rafaela viuda de M.^o Gaspar Massanas.

Llibre bapt. núm. 2

28 Octubre 1614. ANNA RAFAELA ANTONIA. filla de Joan Massanas i Raphaela, foren padrins Miquel Blanch i Ponça Bofill.

Llibre bapt. núm. 2

30 Juny 1616. CATHERINA MARIA MARGARIDA. filla de Joan Massanas i Rafaela, foren padrins Ponç Bofill i Catherina Blanch.

Llibre bapt. núm. 2

22 Desembre 1618. MIQUEL JOAN JOSEP. fill de Joan Massanas i Rafaela foren padrins Miquel Pellicer i Magdalena Puig.

Llibre bapt. núm. 2

8 Octubre 1621. MARIA ANNA MARGARITA ANTONIA. filla de Joan Massanas i Rafaela, foren padrins Josep Cabanyes i Maria San Antonia.

Llibre bapt. núm. 3. 1623-1644

30 Maig 1624. GASPAS SIMEO ISIDRE. fill de Joan Massanas i Rafaela, padrins son fill i Andreua Puig.

Llibre bapt. núm. 4. 1644-1675

27 Març 1660. JOAN ANTONI GASPAS. fill de Gaspar Massanas i Magdalena, foren padrins Joan Pellicer negociant i Anna Massanas.

Llibre bapt. núm. 4

29 Agost 1662. MARIA AGUSTINA VICTORIA. filla de Gaspar Massanas negociant i Magdalena, padrins Antoni Tauler i Maria Aiguavives.

Llibre bapt. núm. 4

16 Gener 1664. MADRONA GERTRUDIS ISABEL. filla de Gaspar Massanas i Magdalena, foren padrins Josep Mercader i Madrona Pellisera.

Llibre bapt. núm. 4

11 Desembre 1667. ANTONIUS JOANNES GASPAR. fill de Gaspar Massanas et Magdalena Massanas y Pellisser, Patrini Doctor Antonius Pallisser Medicine et Monica Tauler filla de Tossa.

Llibre bapt. núm. 4

29 Desembre 1669. PAU JOSEP ANTONI. fill de Gaspar Massanas negociant i Magdalena Pellicer filla d'aquesta, foren padrins Pau Pellicer negociant i Catherina Buscarons.

Llibre bapt. núm. 4

24 Agost 1672. FRANCESCH DOMINGO BARTOMEU. fill de Gaspar Massanas negt. i Magdalena, padrins Francesc Falgueras negociant i Mariagna Mon.

Llibre bapt. núm. 4

5 Agost 1674. MATEU FELIU BENET MAURO. fill de Gaspar Massanas negociant i Magdalena. foren padrins lo Doctor Matheu Pallisser pre. y rector de Fornells i padrina Tresa Pallisser donzella tots fills d'aquesta villa.

Llibre bapt. núm. 5. 1676

8 Gener 1678. BALTASAR GABRIEL ANTONI. fill de Gaspar Massanas i Magdalena, foren padrins Gabriel Buscarons i M.ª Pellicer.

Llibre bapt. núm. 5

16 Juliol 1680. ANNA MADALENA GERTRUDIS. filla de Gaspar Massanas negociant i Madalena, padrins Nicolau Matheu i Madrona Massanas donzella.

Llibre bapt. núm. 7

27 Maig 1710. MARIANO BENET JOAN FRANCESC. fill de Gaspar Massanas negociant i Marianna Busquets.

Llibre bapt. núm. 7

12 Juliol 1711. JAUME MIQUEL BENET JOAN. fill de Gaspar Massanas i Marianna Busquets.

Llibre bapt. núm. 8

1 Octubre 1753. JAUME FRANCESC BENET ANTONI. fill de Jaume Massanas i Maria Campaneria, foren padrins Francisco Amat i Margarida Massanas Matas de Palamos.

Llibre bapt. núm. 8

13 Febrer 1755. BENET JOAN Y BALDIRI. fill de Jaume Massanas y M.ª Campaneria, padrins Benet Massanas sabater i M.ª Campaneria Buscarons.

Llibre bapt. núm. 8

18 Gener 1757. JOSEP ISIDRE GASPAR JOAN. fill de Jaume Massanas y M.ª Campaneria, foren padrins Josep Campaneria Ferrer y Madrona Sadurni.

Llibre bapt. núm. 8

20 Gener 1760. M.ª ANTONIA Y ELISABET. filla de Jaume Massanas y M.ª Campaneria, padrins Josep Quintana sabater i Maria Suris.

Llibre bapt. núm. 9

29 Setembre 1775. MARIA RITA ANNA. filla legitima y natural del Sr. Massanas y de Gertrudis Massanas i Vaguer, foren padrins Jaume Massanas y Gertrudis Vaguer Santi.

Llibre bapt. núm. 9

1 Gener 1777. GERTRUDIS THERESA ROSA. filla legitima de Josep Massanas Sabater y de Gertrudis Massanas y Bagué, foren padrins Francisco Amat sabater y Maria Massanas y Campaneria.

Llibre bapt. núm. 9

8 Octubre 1778. JOSEP BENET ISIDRE. fill de Josep Massanas Sabater y de Gertrudis Massanas y Vaguer. Padrins Joseph Quintana Sabater y Anna Amat y Vaguer.

Llibre bapt. núm. 9

2 Febrer 1781. MARIA, MARIA LIBERATA-MARIA GRACIA. filla de Josep Massanas Sabater y de Gertrudis Massanas Vaguer, foren padrins Roch Santi y Maria Massanas y Campaneria.

Llibre bapt. núm. 9

16 Juliol 1782. FRANCESC BONAVENTURA JOSEP NARCIS. fill legitim de Josep Massanas Sabater y Gertrudis Massanas y Bagué, foren padrins Frnco. Amat. Patró y M.ª Quintana y Bosch.

Llibre bapt. núm. 9

14 Juliol 1784. ISABEL BENEDICTA JULITA. filla natl. de Jph. Masanas Sabater y de Gerts. Masanas y Bagué, foren Padrins Francesch Quintana Patró de Barca y Isabel Santi y Estrada.

Llibre bapt. núm. 9

18 Novembre 1786. NARCIS JOSEP IGNASI. fill llegitim y natl. de Josep Massanas Sabater y Gertrudis Massanas y Veguer, foren padrins lo Sr. Manuel Cabañes y la Sra. Isabel Marsillach y Andreu.

Llibre bapt. núm. 9

19 Gener 1789. NICOLAU ROCH JOSEP. fill de Josep Massanas Sabater y de Gertrudis Massanas y Vaguer, foren Padrins Roch Sentí Negociant y Ysabel Santi Donsell.

Llibre bapt. núm. 9

13 Juliol 1795. GERTRUDIS MARIA VICTORIA. filla de Jph. Massanas Sabater y de Gertrudis Massanas y Vaguer, padrins Jph Quintana y Gertrudis Quintana y Arxer.

(1) Caçadors: Per decret de 29-VII-1804, aquest cos obligava els seus contingents, d'haver servit cinc anys a la infanteria de línia i participat a dues campanyes militars. També era indispensable tenir una talla de 5 peus i 5 polzades (1.76 m. d'altura).

(2) Pes de la bala del canó.

(3) Prendre l'esmorzar. Liliane i Freud Funken defineixen així els nostres somenents en el seu llibre «L'Uniforme et les Armes des Soldats du Premier Empire. ...Les guérilleros eurent une part extrêmement active dans cette guerre féroce».

(4) Creada el 18-V-1804 com unitat de seguretat amb 9.775 homes. L'any 1809 va començar a desenvolupar-se com a cos d'exèrcit amb 23.924 combatents, arribant a comptar a mitjans de 1815 amb 126.850 guàrdies.

(5) Tiradors. Per decret imperial de 30-XII-1810, els regiments 1r. i 2n. de caçadors prengueren el definitiu nom com ja es coneixien anteriorment.

(6) Journal des opérations de l'armée de Catalogne 1808-1809. Paris, 1821. Lorent Gouvion Saint-Cyr. Concretament aquest manual ha estat adoptat com un dels llibres clàssics a les escoles militars actuals.

(7) Carlos Diaz Capmany, «El Castell de St. Ferran de Figueres».

(8) Malgrat no existir la partida de defunció a l'arxiu parroquial, l'any 1781 la família Massanas va batejar una altra filla anomenada Maria, Maria-Liberata, Maria-Gràcia.

(9) APSFG. Llibre de baptismes any 1786, foli 166.

(10) Àngel Jiménez, «St. Feliu de Guíxols». Revista de Girona, Quaderns.

(11) APSFG. Llibre d'òbits núm. 5, foli 119.

(12) APSFG. Ídem núm. 5, foli 262. Malgrat que en la partida de defunció indica que tenia 9 anys, Benet comptava aleshores tan sols 7 anys, ja que va néixer el 1755. Llibre bapt. núm. 8, foli 370.

(13) APSFG. Llibre d'òbits núm. 5, foli 280.

(14) APSFG. Llibre baptismes.

(15) Jaume Massanas d'ofici sabater va morir el dia 23-III-1795. APSFG núm. 6, foli 152.

(16) AHMSFG. Expedients de Quintes 1731-1809. sec. XXV. núm. 1.

(17) L'exèrcit anomenat de Catalunya entrà en territori francès amb 35.000 homes el 17-IV-1793, i durant un any es desenvolupà la guerra al Rosselló. Carlos Díaz Capmany. «El Castell de St. Ferran de Figueres».

(18) No s'acabà la carretera des de Cassà de la Selva a Girona fins ben passat l'any 1859. Gaziel, «Sant Feliu de la Costa Brava».

(19) APSFG. Llibre de desponsoris núm. 1, 1648-1665. La família Pellicer en contracte matrimonial signat pel notari Antoni Blanc, aportà a la dot «*legítima y paternal, cinquanta dobles de bon or y pes, dues caixes de noguer a tall y de monja ab llurs panys y claus, y un vestit numcial ço es faldilla y ropilla de scot y altres faldillas de toca roba y joyas de sa persona*». Gaspar Massanas va aportar per la seva part un tros de pati «...en lo raval de Thoeda de la present Vila...», que era propietat del seu avi, per edificar-hi una casa pel nou matrimoni. AHPG. Notari Antoni Blanc. 1657-1658, núm. 337.

(20) APSFG. Llibre d'òbits núm. 5, 1749-1783. Partida de la seva defunció. 6-III-1782.

(21) APSFG. Ídem núm. 10, any 1864.

(22) AHMSFG. Cadastre de «*Clases, tierras y Casas y demás 1804*».

(23) AHPG. Notaria SFG núm. 513, foli 121.

(24) AHPG. Ídem 513, foli 201.

- (25) AHPG. Ídem 516, foli 53-54 i núm. 518, foli 74.
- (26) AHPG. Ídem 509, foli 121 a 124.
- (27) AHMSFG. «*Llista dels que no han pagat lo cupo dels soldats*». Inventari municipal de l'any 1790 dels guixolencs que havien de satisfer a l'Ajuntament una quantitat fixada per l'impost de manteniment i trasllat dels soldats quintats, i no ho havien saldat en el temps hàbil. Josep Massanas devia 4 classes i 4 duros.
- (28) AHPG. Notaria SFG núm. 513, foli 209.
- (29) AHMSFG. Llibreta cadastre 1806. sec. VIII núm. 9 (1800-1839).
- (30) Àngel Jiménez, «*St. Feliu de Guíxols*». Quaderns revista de Girona. pàg. 30.
- (31) AHMSFG. Empadronaments, sec. XIV núm. 2.
- (32) AHMSFG. Empadronaments 1737-1824. sec. XIV. núm. 2. «*Llista de los individuos terrestres de esta Villa de 16 a 40 años que sirven en la milicia*». També, Francesc Massanas va servir en el cos de Miquelets durant el setge de 1808. Ferit de les dues cames fou llicenciat i tornà a St. Feliu on quedà inútil per sempre: (Lligall Guerra del Francès 1808-1814 núm. 18). Relació de Sometents de 27-VI-1808.
- (33) AHMSFG. Registres de rebuts, municions i efectes militars. 1808-1874. sec. XXIV, núm. 2.
- (34) AHMSFG. Correspondència oficial. 1808-1834. núm. 40 i 41. Comunicats dels capitans Geroni Basart i Bartomeu Bosch sobre els combats navals dels dies 17, 18, 19 i 20 d'agost de 1808 davant Mataró i Arenys. Segons aquest comunicat, els capitans Basart amb la seva mitja galera i 62 homes de tripulació, Josep Barnich amb la seva falua i 38 homes, Bartomeu Bosch (pare) amb una xàvega i 30 homes i el seu fill Bartomeu amb una altra falua i 25 tripulants, ajudats per dues fragates britàniques, mantingueren durant quatre dies i tres nits duríssims combats amb les forces de Duhesme, que aleshores es retiraven del setge de Girona cap a Barcelona. El resultat fou favorable a la marineria, destruint als napoleònics diversos carruatges i trens d'artilleria, deixant nombrosos cadàvers; «...*que ha tenido el Enemigo la precaución de quemarlos...*», i fent presoners 6 soldats francesos.
- (35) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123, núm. 15. Els capitans Bosch i Cabrisas, en aquesta ocasió feren presoners els capitans del vaixell Saint Michel, Michel Sert, del llagut Saint Josep, Jean Got i al capità de la galera André Jur i els seus dotze tripulants.
- (36) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123, núm. 15.
- (37) Ídem.
- (38) AHMSFG. Correspondència oficial 1808-1830, núm. 40. En data 18-VI-1808, arribaren els quatre voluntaris a Girona, amb la sorpresa, per part dels guixolencs, que aquests no eren fills de la vila. Els nostres conciutadans volien ésser solament reemplaçats per gent del seu poble. En el comunicat enviat a les Justícies de St. Feliu, Narcís Barraquer escriu: «*Los artilleros de nuestra villa estan muy mal contentos de los cuatro individuos que esa Junta a enviado para relevarles, pues dicen que quieren que los que vengan a unirse con ellos sean hijos de St. Feliu y gente bien parecida, que de lo contrario están dispuestos á marcharse todos ó la mayor parte a sus casas*». Vuit dies després d'haver escrit aquesta carta, Barraquer rebia per part del comissionat Narcís Mayol, tretze nous individus naturals de St. Feliu, pólvora i xispes de fusells.
- (39) AHMSFG. Empadronaments 1737-1824. sec. XIV núm. 2 full «*Lista de los individuos terrestres de esta Villa de edad de 16 a 40 años que sirven en cuerpos militares*».

(40) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123. núm. 16. Dels vint-i-dos cossos enregistrats a l'hospital, quatre regiments superaven més de la meitat del total dels ferits. Tropa lleugera de Miquelets de Vic = 769. Miquelets de Girona = 536. Voluntaris d'Infanteria de Línia 1r. de València = 694. Infanteria Reserva de Galícia = 560. En aquesta relació també s'hi troben enregistrades altres tropes de Miquelets amb diversos ferits: de Tarragona = 304, d'Igualada = 71, de Lleida = 10, de Cervera = 117, i de Figueres = 23.

(41) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123. núm. 17.

(42) AHMSFG. Correspondència 1808-1809. sec. X. núm. 38.

(43) AHMSFG. Lligall Guerra del Francès, 1808-1809, núm. 19.

(44) Ídem.

(45) Ídem.

(46) AHG. Manuel Cúndaro, «*Historia de la Plaza de Gerona en los Sitios de 1808-1809*», pàg. 240.

(47) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123. núm. 18.

(48) Ministerio de Defensa. Dirección de Servicios Generales del Ejército. Archivo Histórico Militar de Segovia. Exp. personal D. Narciso Manuel Massanas. N/Ref. 380 G. sec. 1.ª.

(49) Ídem.

(50) AHG. Correspondència amb la Junta. 1.123. núm. 18.

(51) AHG. Ídem.

(52) Ídem.

(53) Manuel Cúndaro, «*Historia de la Plaza de Gerona en los Sitios de 1808-1809*». Pàg. 240. AHG.

(54) AHCA. Correspondencia de particulares, de autoridades de comisionados de las Juntas Locales y de comisiones con la Junta Suprema de Cataluña. També José Grahit i Grau «*Partes inéditos sobre Gerona 1809*».

(55) Ídem.

(56) Ídem.

(57) Josep Ma. de Ferrer i de Lloret, «*L'Empordà durant la guerra de la Independència*». Barcelona 1885. També Vacani, Tom 2n. Campagna del 1809, quarta puntada III, pàg. 320.

(58) Josep Ma. de Ferrer i de Lloret. Ídem. També AHCA. Lligall 4t. Guerra del Francès any 1810.

(59) Josep Temporal, «*El Corregiment de Figueres (1802-1833)*». Papers d'història. Figueres. 1985.

(60) AHMSFG. Correspondència oficial 1808-1809. núm. 38.

(61) Un dia després va morir a St. Feliu el pare de Narcís, Josep Massanas, a l'edat de 54 anys.

(62) Carlos Diaz Capmany. El Castell de St. Ferran de Figueres.

(63) AHMSFG. Documentació Cadastral segle XIX.

(64) Segons els historiadors Paluzzie i Rahola. En canvi J. Guillo Rocas diu que va néixer a Banyoles. Revista Destino, 1966.

(65) Partida de defunció original que constava en els llibres parroquials de Pont de Molins, i que foren cremats durant la guerra civil espanyola (1936-39). Gràcies a un ofici enviat a la parròquia de St. Feliu el 27 d'abril de 1830 pel Vicari General i Previsor, Martin Matute, amb motiu de l'exhumació i trasllat de les despulles de Massanas, i que posteriorment —l'any 1895— en traslladar-lo de nou quedà enregistrada en el llibre d'òbits núm. 12, 1884-1897, pàg. 688-689 de l'APSFG.

(66) AHMF. Secció Protocols Notarials. Notaris de Figueres: A. Gorgoll, 1811, A. Verdalet, 1811, M. Sans, 1811, J. Draper, 1811. Notari de Llers, P. Bosch Pages, 1811. I també Correspondència oficial amb la Junta, juny, juliol i agost 1811.

(67) AHMSFG. Correspondència amb la Junta. 1808-1819, núm. 47.

(68) Carles Rahola, Visions Històriques. «*La fi d'en Boquica*».

(69) Baltasar Torres, «*Notes històriques de Figueres 1883*». Segons J. Guillo Rocas, Boquica fou penjat en els glacis del castell de Figueres el dia 24 d'agost de 1815. Revista Destino. 1966.

(70) AHPG. Protocols Notarials St. F. G. Notari Francesc Vayreda 1814. pàg. 100-101 núm. 521.

(71) Ministerio de Defensa. Dirección de Servicios Generales del Ejercito. Archivo Histórico Militar. Segovia. Exp. Personal D. Narciso Manuel Massanas. N/refª 380 G. sec. 1.ª.

(72) APSFG. Llibre l'òbits núm. 7. 1830, pàg. 356.

(73) Ídem núm. 10. 1864.

(74) Malgrat haver cercat en els Manuals d'Acords de l'Ajuntament de l'any 1864, en previsió d'algun acord pres pel Comú, i que ens hauria interessat conèixer sobre l'inici d'aquesta examinació, res s'ha trobat al respecte.

(75) APSFG. Llibre d'òbits núm. 10, any 1864.

(76) Segons el corresponsal del «*Correo de Gerona*» del dia 6 de maig de 1895, diu: «...la comitiva fué acompañada por las dos orquestas de esta villa...» Hom ha de suposar, probablement, l'orquestra vella i l'orquestra nova, fundades l'any 1870. Aquestes, cobraren cadascuna trenta pessetes per honoraris musicals. AHMSFG. Manuals d'Acords 1895-1897. Sessió 23-VIII-1895. núm. 75.

(77) Facilitat per Àngel Jiménez, arxiver municipal de l'AHMSFG.

(78) AHMSFG. Manual d'Acords 1894-1895. núm. 74. Sessió 28-VI-1895.

(79) AHMSFG. Manual d'Acords 1895-1897. sec. I, núm. 75.

(80) Facilitat per Àngel Jiménez, arxiver municipal.

(81) Biblioteca Casa de Cultura de Girona. Inventari Exposició Ajuntament de Figueres. pàg. 18.

(82) Ídem. Inventari Exposició Ajuntament de Barcelona, pàg. 23.

PROCEDÈNCIA DELS DOCUMENTS CONSULTATS

AHMSFG	Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols.
APSFG	Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Guíxols.
AHG	Arxiu Històric de Girona.
AHPG	Arxiu Històric Provincial de Girona (Diputació).
AHMF	Arxiu Històric Municipal de Figueres.
ACA	Arxiu Corona d'Aragó.
AHMM	Archivo Histórico Militar de Madrid.
AHMS	Archivo Histórico Militar de Segovia.
BCCG	Biblioteca Casa de Cultura de Girona.

AGRAÏMENTS

Voldria tenir presents a totes les persones que desinteressadament han fet possible la realització d'aquest treball. En especial a l'arxiver municipal de Sant Feliu, el meu bon amic Àngel Jiménez, que sense la seva ajuda, consells i supervisió, hauria estat difícil la seva elaboració.

Mn. Pere Matamala	Rector de la Parròquia de St. F.G.
Ramon Alberch	Arxiver de l'AHG.
Josep Temporal (†)	Arxiver de l'AHMF.
Leonor Garrido	Arxivera de l'AH de Sta. Cristina d'Aro.
Joaquim Pla i Dalmau	Investigador i historiador de Girona.
Joaquim Sánchez Cañamazo	Coronel d'artilleria de Segovia.
Sílvia Carbonell	
Xavier Casadevall	
Miquel Laguna	
Ramon Tauler	
Josep Almar	
Lluís Esteva	
Emili Massanas	

ÍNDIX

PRÒLEG.	3
Introducció.	7
La guerra del Francès.	8
La família Massanas a Sant Feliu.	16
Josep Massanas Regidor.	18
Massanas - Veguer: genuïnes famílies guixolenques.	21
Els béns dels Massanas.	23
Arbre genealògic família Massanas 1522-1811.	29
Primera aproximació al capità Massanas.	31
Sant Feliu davant la crisi.	34
Narcís Massanas, alferes de Miquelets a Girona.	39
La reconquesta del castell de Figueres.	62
1811. La fi d'un heroi.	63
Anàlisi de l'actuació francesa contra el capità Massanas.	69
Advertència als pobles del mariscal Baró d'Eroles.	71
Accions legals preses per Gertrudis Veguer, 1814-1821.	73
Exhumació i trasllat de les despulles de Narcís Massanas.	78
Localització del consell de guerra fet a Narcís Massanas.	85
APÈNDIX I	
Estudi d'uniformologia de Narcís Massanas.	86
APÈNDIX II	
Baptismes i apadrinaments de la família Massanas (1554-1795).	91
Cites.	96
Procedència dels documents consultats i agraïments.	100

AQUEST LLIBRE DE LA
COL·LECCIÓ
ESTUDIS GUIXOLENCES
HA QUEDAT ENLLESTIT,
EN ELS TALLERS DE
MATAS, IMPRESSOR
DE CASSÀ DE LA SELVA
AL MES D'ABRIL DE
MCMLXXXIX

Col·lecció:
Estudis Guixolencs

- 1 **El futbol a Sant Feliu,**
Josep Muñoz.
- 2 **Aproximació a la
història de
l'ensenyament a Sant
Feliu de Guíxols,** Àngel
Jiménez.
- 3 **Ricard Mur, fotògraf
a Sant Feliu,**
Emili Massanas.
- 4 **Els sòls de Sant Feliu,**
Albert Palahí.
- 5 **El Capità Narcís
Massanas (1786-1811),**
Gerard Bussot.

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
Servei de Publicacions i d'Arxiu